

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Prohlídková trasa pro děti předškolního
věku v cisterciáckém klášteře Vyšší Brod

Vypracovala: Radka Ovčáčková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Miluše Vítečková, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne, 15.5.2020

.....

Radka Ovčáčková

Poděkování:

Tímto bych chtěla velice poděkovat vedoucí bakalářské práce, doc. PhDr. Miluši Vítečkové, Ph.D., za odborné vedení, trpělivý přístup, ochotu, cenné rady a připomínky, ale i za poskytnutý čas během zpracovávání studie. Poděkování také patří mé rodině, Mag. phil. Jiřímu Francovi, Mgr. Petře Waldaufové a mému příteli.

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je vytvoření autentického výukového programu „Tajemství mnicha Jeronýma“ pro děti předškolního věku. Teoretická část se zabývá vymezením předškolního období dítěte, jeho schopnostmi a dovednostmi i vývojem poznávacích prostředků. Dále obsahuje metodiku galerijní a muzejní edukace včetně stručné historie kláštera Vyšší Brod od 13. století do dnešní doby. Praktická část popisuje konkrétní program vytvořený pro děti. Celý příběh se odehrává v prostorách cisterciáckého kláštera Vyšší Brod v místnostech přístupných veřejnosti v rámci „klasických“ prohlídek. Takto přizpůsobená dětská prohlídka trvá přibližně třicet až čtyřicet pět minut. Práce obsahuje speciálně navržené pracovní listy, hádanky a příběhy, které děti provází po celou dobu. V každé místnosti kláštera získají nejméně jeden pracovní list, který si ihned vypracují. Celkem děti navštíví čtyři rozsáhlé prostory kláštera.

Klíčová slova

Výukový program, metodika, klášter, dítě předškolního věku, prohlídka, historie, cisterciáci

Abstract

The goal of the bachelor thesis is to create authentic educational program for children in pre-school age „The Secret of Jeronym the Monk“. Theoretical part addresses definition of pre-school period of children, their abilities and development of cognitive skills. It further contains methodology of gallery and museum education including a brief history Vyssi Brod monastery from 13th century to presence. Practical part describes specific program created for children. Entire story takes place on premises of Vyssi Brod monastery in the interiors available for “regular” tours. This children tour takes approximately 30 to 45 minutes. Thesis contains specially designed worksheets, puzzles and stories which guides children during the entire tour. Children obtain at least one worksheet in every room of the monastery which they fill immediately. Children visit 4 widespread spaces of the monastery in total.

Keyword

Educational program, methodology, monastery, preschool child, tour, history, Cistercians

Obsah

Úvod.....	8
1 Dítě v předškolním věku	10
1.1 Vývoj poznávacích prostředků	10
2 Metodika (muzejní a galerijní edukace)	13
2.1 Princip první — diskursivní model edukačních programů	13
2.2 Princip druhý — třístupňový časový model vzdělávacích programů.....	14
2.3 Princip třetí — propojení různých složek výtvarného umění a dalších uměleckých forem.....	15
3 Historie kláštera.....	17
3.1 Založení kláštera a jeho prvopočátky.....	17
3.2 Klášter pod patronací Rožmberků.....	19
3.2.1 Rožmberská hrobka a významní členové pohřbení v klášteře	20
3.2.2 Léta prosperity pod ochranou Petra I.....	21
3.2.3 Nastupující finanční a duchovní krize kláštera	21
3.2.4 Život řeholníků za dob husitských válek a vlády krále Jiřího z Poděbrad .	22
3.2.5 Poslední roky pod patronací zakladatelského rodu.....	23
3.3 Vývoj kláštera po vymření Rožmberků	24
3.3.1 Třicetiletá válka a její dopad na klášterní život.....	25
3.3.2 Josefinismus	26
3.3.3 Století klášterní prosperity	26
3.4 Život v klášteře v průběhu 20. století.....	27
3.4.1 Druhá světová válka a její dopad na život konventu	28
3.4.2 Život v klášteře pod nadvládou komunistické strany	28
4 Popis výukového programu „Záhada mnicha Jeronýma“	32
4.1 Anotace	32
4.2 Cíle.....	32
5 „Záhada mnicha Jeronýma“	33
5.1 Nádvoří (začátek)	33
5.2 Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie	34
5.3 Obrazová galerie	37
5.4 Knihovna.....	41
6 Evaluace – rozhovor s učitelkami mateřské školy	45

7	Diskuze.....	47
	Závěr	48
	Použité zdroje	49
	Seznam obrázků.....	52
	Seznam příloh	53

Úvod

Hlavním důvodem, proč jsem si vybrala právě takové téma, byl můj dlouhodobý a kladný vztah k cisterciáckému klášteru ve Vyšším Brodě. Nejen, že se nachází v mém rodném městě, ale také jsem měla tu možnost působit v něm řadu let jako průvodkyně. Myslím, že právě to bylo hlavním impulzem, proč jsem si za účelem své bakalářské práce vybrala vytvoření další, v pořadí již třetí prohlídkové trasy, kterou může náš klášter nabídnout. Velice často docházela na prohlídku i místní mateřská škola se svými předškoláky a klasický výklad byl pro ně příliš náročný, zdouhavý a nudný. I pro mě jako pro průvodkyni bylo velice obtížné upravovat na místě výklad, aby mu děti porozuměly. Doufám, že díky vytvoření tohoto výukového programu se pro děti stane historie i principy klášterního života srozumitelnější a že si odnesou na toto autentické a překrásné místo jen ty nejlepší vzpomínky.

V teoretické části jsem se zaměřila na vývoj dítěte, především z hlediska jeho pohledu na svět, jistot a fantazie nebo mentální vývoj. Další část byla zaměřena na metodiku vytvoření prohlídkové trasy dle galerijní a muzejní edukace. Poslední kapitola je věnována historii kláštera Vyšší Brod. Ta je rozdělena do čtyř podkapitol; Založení kláštera a jeho prvopočátky, Klášter pod patronací Rožmberků, Vývoj kláštera po vymření Rožmberků a Život v klášteře v průběhu 20. století.

Praktická část obsahuje edukační program nazvaný *Záhada mnicha Jeronýma*. Děti společně s „mnichem Jeronýmem“ procházejí celý klášter, získávají o něm informace, vyplňují pracovní listy a jiné připravené úkoly. Po celou dobu hledají děti poklad, o kterém jim Jeroným na začátku prohlídky řekl. Tímto „pokladem“ však není žádná materiální věc, ale moudro, které by je mělo provázet celý život.

V přílohové části popisují, jak vypadá standardní prohlídková trasa kláštera, aby mohlo dojít k lepšímu srovnání, v jakých aspektech se tyto dvě prohlídky liší. V přílohách se také nacházejí všechny pracovní listy, které děti dostanou během výukového programu.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Dítě v předškolním věku

Předškolní období je vymezeno 3. až 7. rokem života dítěte. Konec této životní fáze není však zcela určen jenom po stránce fyzické, ale především ho tvoří stránka sociální, a to konkrétně nástupem do procesu povinné školní docházky v dané školské instituci. Toto období je považováno za jeden z prvních významných mezníků v životě dítěte a slouží k přípravě na život ve společnosti (Vágnerová, 2005).

Charakteristickým rysem předškolního věku je upevnění a ustálení vlastní pozice vůči světu, ve kterém dítě žije a je vychovááno. Dítě svou představivost přizpůsobuje vlastním potřebám a možnostem. Stále přetrvává egocentrismus. Ovlivňuje především komunikaci a uvažování. Dítě je fixováno subjektivním pohledem na svět, který pro něj znamená vytvoření určité jistoty (Vágnerová, 2005).

Předškolní věk se dá chápat také jako ekvivalent období iniciativy. Dítě chce téměř veškeré věci zvládat samo. Ujišťuje se tím o svých kvalitách a potvrzuje si je. Další neméně důležité změny se vyskytují v sociální oblasti. V životě dítěte se neobjevuje pouze jeho rodina, ale postupně si samo začíná budovat nové vztahy se svými vrstevníky. Tento krok je velice důležitý pro akceptaci ostatních. Dítě přijme řád, kterým si osvojí určité společenské a morální normy (Vágnerová, 2005).

1.1 Vývoj poznávacích prostředků

V předškolním období je poznávání zaměřeno na svět, který dítě obklopuje a na pravidla, jež ho doprovázejí na každém kroku. Dle Piageta dochází v tomto období ke změně způsobu poznávání, proto tuto fázi označuje jako období názorného intuitivního myšlení. Myšlení předškolního dítěte není přesné a má mnohá omezení — nedochází například k respektování ustálených logických postupů (Langmeier, 1998).

Podle Vágnerové (2005) se dají znaky uvažování dítěte shrnout do těchto bodů:

1. Způsob, jakým dítě na svět nazírá, a výběr subjektivně důležitých informací.

- a. Centrace — soustředěné vnímání vybrané části zorného pole (tzv. figury). To, co vnímáme nejasně, nazýváme pozadím. Figura se za určitých okolností může stát pozadím a naopak.
- b. Egocentrismus — lpění na vlastním názoru a nepřijetí názorů ostatních. Předškolní dítě je přesvědčeno, že pouze jeho postoj je správný. Nechápe, že nemůže daný problém řešit jen z vlastního pohledu a že musí vyslechnout i názory ostatních.
- c. Fenomenismus — Důraz na zjevnou podobu světa. Nejdůležitější pro dítě je, jak danou situaci vnímá ono samotné. Svět nazírá takový, jaký je a jak vypadá.
- d. Prezentismus — Upnutí se na aktuální podobu světa. Dítě tím, že daný fakt vidí, získává subjektivní jistotu.

2. Způsoby, jakým dítě informaci zpracovává:

- a. Magičnost — vypomáhání si při chápání reálného světa fantazijními představami. Díky tomu může snadno docházet ke zkreslování skutečnosti.
- b. Animismus (Antropomorfismus) — přenášení vlastností živých subjektů (např. lidí či zvířat) na věci neživé.
- c. Arteficialismus — interpretace vzniku okolního světa.
- d. Absolutismus — každá nově získaná informace má definitivní a jednoznačnou platnost.

Vývoj myšlení není zcela jistě krátkodobým procesem. Dítě se učí porozumět daným věcem a situacím postupně v závislosti na jejich složitosti. Díky získávání zkušeností si více upevňuje řád a pravidla.

Dítě předškolního věku vyjadřuje své vlastní názory a potřeby prostřednictvím her, kreseb a pohádek:

- a. Kresba — neverbální projev. Díky kresbě můžeme vidět realitu očima dítěte.
- b. Hra — způsob interpretace vlastního chápání skutečnosti. Dítě je ve hře naprosto svobodné. Právě v rámci hry dokáže vyjádřit i těžká životní témata, která ho v podvědomí trápí a neví, jak je řešit. Při tematické hře si dítě může vyzkoušet své postavení v různých rolích.
- c. Pohádky — pomáhají dítěti v pochopení skutečného světa. Dítě se dokáže vcítit do role hrdiny a realisticky s ním odžít celý příběh.

2 Vzdělávací muzejní a galerijní program pro předškolní vzdělávání

Projekt *Metodika realizace vzdělávacího galerijního / muzejního programu pro předškolní vzdělávání* vznikl během tříletého studijního programu NAKI. Na programu se podíleli vyučující Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Galerie Rudolfinum. Tyto instituce vytvářely a následně ověřovaly edukační programy v klasickém provozu. Celá studie je spíše návodem, kterým se organizátor daného kulturního programu může řídit. Vzhledem k rozmanitosti kulturních a uměleckých podnětů totiž nelze vytvořit manuál, jenž by byl proveditelný krok za krokem. Tato studie proto slouží spíše pro inspiraci a je jakýmsi „receptem“, jak program správně poskládat (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

Díky získaným analýzám a sesbíraným informacím lze formovat tři obecné principy tvorby programů pro realizaci edukačních projektů (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

2.1 Princip první — diskursivní model edukačních programů

Pojmem „diskurs“ rozumíme v běžné řeči rozpravu, pojednání či výklad vztahující se k určitému tématu. Výklad může být buď monologický, anebo dialogický. V galerijní a muzejní pedagogice má diskursivní pole výpovědí důležitý význam, umožňuje rovnocenně zahrnout vyjádření žáků, dětí i studentů. Takovým diskurzem mohou být podklady verbální či neverbální — například výtvarné. Existuje rovněž možnost využití konceptu jako obsahové domény, která je nápomocná pedagogům při tvorbě edukačních programů. Diskursy lze chápat jako specializovaná pole disciplín. Shromažďují v sobě témata, soubory a ideje, které jsou dále rozvíjeny konkrétními specializovanými institucemi. Jedná se například o muzea, galerie, výstavy, učebnice, programy studia apod. (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2013).

Toto pojetí diskursu je uplatňováno jako základní prvek při tvorbě výukových programů k výstavám. Opírá se nejen o reflektovanou praxi a tvorbu, ale i o analýzu historických a socio-kulturních vlivů. Diskursivní model by měl mít vždy reflektivní rovinu na úrovni

otázek stejně jako otevřený dialog a vždy by měl obsahovat dostatek prostoru k objevování vazeb či odkazů k dalším kulturním textům. Dochází k propojení mezi verbálními, vizuálními a zvukovými artefakty nebo texty. Dané učení probíhá současně v rovině viděné i komentované. Každý zúčastněný člověk prožívá zkušenost intersubjektivně (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2013).

V tzv. aktivních zónách jsou výstavy, které často svádí ke hrám a vzbuzují okouzlení ze zážitků, věnovány projektovému učení. Mají vždy reflektivní složku směřující ke kritickému myšlení (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2013).

Tyto vzdělávací programy obsahují několik diskursivních vrstev materiálů: 1) vlastní výstavu, 2) odborný katalog, 3) tištěný soubor vzdělávacího programu, 4) pedagogické doprovodné informační materiály (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

Program vytvořený v rámci předškolního vzdělávání může být při dodržení diskursivního modelu velice náročný, ačkoliv zúčastnění lidé si tento fakt často neuvědomí. Náročnost připravovaného programu odhalí až případný didaktický rozbor, evaluace a reflexe (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2013).

2.2 Princip druhý — třístupňový časový model vzdělávacích programů

Prvním modelem využívaným v rámci vzdělávacích programů je tzv. jednostupňový model. V tomto případě si vyučující sám vybere edukační program v daném muzeu či galerii a zúčastní se ho se svými žáky. Pro vyučující a navštívenou instituci je tento model nejméně časově i kapacitně náročný. Pokud takový druh programu navštíví mateřská škola, zprostředkuje projekt dětem velmi zajímavou zkušenost, na kterou budou vzpomínat. Ovšem pouze malá část předškoláků si zapamatuje a udrží nové informace (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

Galerijní a muzejní edukace nabízí dále tzv. model dvoustupňový — ten v sobě zahrnuje vzdělávací program muzea či galerie s předešlým nebo nadcházejícím výukovým blokem. Dvoustupňový model můžeme nalézt v muzeích a galeriích, kde kurátoři (vedoucí, průvodci výstavy) během probíhajícího výkladu nejen zahrnují děti novými informacemi, ale snaží se také apelovat na informace, které už žáci ve škole načerpali.

Pokud dojde k opačnému průběhu, tedy že děti zadanou látku ještě neprobíraly, může posloužit dvoustupňový model prohlídky jako odrazový můstek pro nasbírání nových informací a poznatků (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

Nejčastěji se v edukačních programech objevuje tzv. třístupňový model. Je složen z minimálně tří fází a považujeme ho tím pádem za nepromyšlenější vzdělávací program s vazbou na školní výuku. První fázi nazýváme seznamovací či motivační. Pedagog nejprve sám navštíví vybranou výstavu, aby se informoval o její funkčnosti a vhodnosti pro děti dané věkové skupiny. Poté předá určité množství znalostí žákům, baví se s nimi například o pravidlech chování v dané instituci a připraví pro ně doplňující informace týkající se samotné prohlídky i místa, kde se muzeum či galerie nacházejí. Ve druhé fázi již dochází k samotné návštěvě vzdělávacího programu. Žáci se aktivně zapojují do prohlídky. Velice dobrou pomůckou je vytvoření tzv. žákovského portfolia, kam si děti mohou zapisovat (mladší zakreslovat) věci, které je zaujmou, a lépe si tak zapamatovat navštívenou prohlídku. V rámci třetí fáze naváže pedagog ve školní výuce na informace obsažené v edukačním programu a snaží se myšlenku programu dále rozvíjet v běžné výuce. Velice vhodná je například výtvarná reflexe, při které mohou žáci zobrazit vše, co jim uvízlo v paměti, nebo co si poznamenali do svých portfolií během výstavy (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2013).

Realizace třífázového projektu je velice žádoucí, protože při něm dochází k rozvoji osobnosti žáků i oblasti percepce, k získání kulturního cítění a k celkové individuální interpretaci tématu. Úskalím modelu je kapacita a časová náročnost. V tomto modelu se klade velký důraz na spolupráci učitele a průvodce (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2013).

2.3 Princip třetí — propojení různých složek výtvarného umění a dalších uměleckých forem

Dalším užívaným principem stejně jako ukazatelem kvality vzdělávacích programů je propojení výtvarného umění a dalších forem uměleckořemeslné, designérské či umělecké tvorby s kulturními kontexty (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

Díky výzkumu ohledně edukační nabídky v galeriích a muzeích došli autoři k názoru, že vzdělávací programy by měly zprostředkovávat komplexní prožitky z různých oborů, například z oblasti hudební, výtvarné či pohybové výchovy (Fulková, Hajdušková a Sehnalíková, 2012).

3 Historie kláštera

3.1 Založení kláštera a jeho prvopočátky

Založení cisterciáckého kláštera Vyšší Brod (latinsky *Altum Vadum*, německy *Hohenfurth*) dokládá listina z 1. června léta Páně 1259. V ní je psáno, že Vok I. z Rožmberka, nejvyšší maršálek Čech, hejtman Rakous a Štýrska rozvinul svoji iniciativu a tužbu týkající se založení rodového kláštera. Tento klášter měl být pro rod Rožmberků kulturní a duchovní oporou, také však značným zdrojem příjmů a dalších hmotných prostředků, které Rožmberkové v dobách neúrody a válek rádi využívali. Nicméně primárním úkolem kláštera bylo umístění rodové nekropole (pohřebiště) Rožmberků. Ti zde byli pohřbíváni od 13. do 17. století (Kaindl, 2008).

Ve vztahu k prvopočátkům kláštera však zůstávají některé otázky dodnes nezodpovězeny. Zmínka o jeho založení vychází ze staré lidové pověsti, která byla poprvé zaznamenána v rukopisu z 30. června 1629. V této pověsti se píše, že na místě dnešní hřbitovní klášterní kaple sv. Anny stála lesní kaplička, v níž byl uctíván obraz Bolestné Matky Boží. Vok se k této kapli vydal, aby zde vykonal pobožnost. Aby se však k místu dostal, musel přebrodit řeku Vltavu, která byla v tuto roční dobu velmi rozvodněná. Při snaze dostat se na druhý břeh ho silný proud strhnul a šlechtic se ocitl ve smrtelném nebezpečí. Tváří v tvář hrozící smrti Vok slíbil, že pokud nezahyne, založí na místě původní lesní kapličky klášter. Když dorazil na druhý břeh, dostal svému slibu a založil klášter k poctě Panně Marii, který nazval „*Hohenfurth*“ („výše položený brod“) (Kaindl, 2008).

Podkladem ke zmíněné legendě se mohla stát skutečná historická epizoda, kdy se Vok I. z Rožmberka ocitl v nebezpečí života poté, co prchal se svou družinou přes řeku Inn v bitvě u Mühldorfu roku 1257. V této bitvě vévoda Ludvík Bavorský porazil českého krále Přemysla II. Otakara, a proto české vojsko zahájilo ústup. Při přechodu přes řeku se pod Vokem a jeho družinou prolomil most a šlechtic se počal topit. Když byl Vok na pokraji svých sil, přislíbil v modlitbách k Panně Marii, že pokud se neutopí, zbuduje klášter, který nechá vystavět k poctě Bohorodičky (Franc, 2013).

Jistá nedatovaná listina (lze se domnívat, že jde pravděpodobně o rok 1258) podává zprávu, ve které Vok I. z Rožmberka vyjadřuje svůj názor vystavit klášter pro spásu duše své i příbuzných svého rodu. Tato listina také obsahuje zmínku, že by klášter měl být osídlen příslušníky cisterciáckého řádu. S touto myšlenkou se Vok obrátil na generálního opata v Citeaux. Žádal ho o osídlení nově vystavěného kláštera mnichy z cisterciáckého kláštera Wilhering nedaleko Lince v Horních Rakousích. Wilhering byl vybrán zřejmě proto, že sloužil jako rodový klášter a pohřebiště rakouského rodu Schaunbergů, ze kterého pocházela Vokova manželka Hedvika. Jelikož se tato listina dochovala v cisterciáckém klášteře Wilhering, je velmi pravděpodobné, že tuto Vokovu žádost přednesl na generální kapitule roku 1258 právě opat z Wilheringu. Generální kapitula nařídila prozkoumání vhodnosti místa a pověřila tím opaty z klášterů Pomuk a Baumgartenberg. Inspekce však nebyla v průběhu roku provedena, a proto kapitula v září roku 1259 opakovala svou výzvu. Mezitím již 1. června 1259 došlo k samotnému aktu zahájení, kterého se účastnil pražský biskup Jan III. z Dražic, jenž posvětil budoucí klášter. Listinu potvrdil roku 1259 tentýž biskup a je pokládána se za jeden z několika zakládajících dokumentů vyšebrodského kláštera. Na post správce, zakladatele a donátora byl jmenován Vok I. z Rožmberka se svou manželkou Hedvikou ze Schaunberga (Charvátová, 2002).

V dobách výstavby kláštera (počátek roku 1259) nebyla ještě okolní krajina přeměněna na úrodnou zemědělskou půdu, která by sloužila jako obživa pro zdejší cisterciáky, proto se Vok I. uchýlil k jinému a značně pestrému zdroji příjmů. Vzhledem k tomu, že okolí Vyššího Brodu je spíše podhorského a horského charakteru, můžeme soudit, že Vok I. velký kolonizační význam kláštera zřejmě nepřisuzoval. Pokud uvažoval o dalším rozvoji statků své fundace, myslel tím nejspíše obdarování kláštera nově vznikajícími vesnicemi na severu v příhodnějších krajinných i klimatických podmínkách, které zakládal rod Rožmberků a krumlovská větev Vítkovců (Charvátová, 2002).

V roce 1260 Vok I. opět dokazuje svůj zájem o klášter vydáním nové listiny, ve které znovu vypočetl, upravil a upřesnil původní državy, obdaroval mnichy novými statky a dvěma rakouskými vinicemi. Za zmínku také stojí vznik tří listinných fals hlásících se k roku 1261. Nejznámější z nich je listina z 29. května 1261, v níž se znovu vymezuje klášterní věno. Listina je považovaná za „magnu chartu“ neboli „Velkou listinu svobod“

vyšebrodského kláštera. Ta měla zajišťovat jeho práva před případnými nároky Vokových dědiců. U těchto tří listin se odhaduje, že vznikly na základě ústních příslibů zakladatele, které však za svého života nestihl vydat. Vok I. z Rožmberka totiž roku 1262 umírá. Ve své závěti věnoval klášteru pozemky, které rozšiřovaly jeho statky na Budějovicku. V roce 1264 je ve vyšebrodském klášteře sepsána další listina. Tu potvrdil český král Přemysl II. Otakar a bere v ní vyšebrodské opatství pod svou ochranu, jelikož Vokovi synové byli v tuto dobu ještě nezletilí (Charvátová, 2002).

Přesné datum, kdy přišli mniši z Wilheringu do vyšebrodského kláštera, není známo. Pravděpodobně se tak stalo hned v roce 1259 při započetí výstavby klášterního objektu. Možná se již zúčastnili zakládajícího aktu 1. června 1259, ale o jejich přítomnosti nejsou z této doby žádné písemné zmínky. S největší pravděpodobností započaly práce na výstavbě kláštera ještě před příchodem mnichů. Opatství bylo nejspíše založeno v hlubokých lesích vedle osady s vlastním farním kostelem na místě, kde údajně stála lesní kaple, proto musel být nejprve prostor pro budoucí klášter vykácen. Poté se začaly stavět nejn nutnější budovy, které byly stavěny ze dřeva pro zajištění základního provozu opatství. Nejstarší sakrální stavba byla vybudována podle klášterní tradice v místech dnešní hřbitovní kaple sv. Anny, východně od závěru konventního chrámu. Tato kaple měla mariánské zasvěcení a údajně stála na tomto místě ještě před příchodem konventu. Vysvěcena byla roku 1259 biskupem Janem III. z Dražic (Charvátová, 2002).

3.2 Klášter pod patronací Rožmberků

Klášter Vyšší Brod je s rodem Rožmberků spojen od poloviny 13. století až do počátku 17. století. Rod znamenal pro klášter po staletí důležitou oporu. Díky této vzájemné pomoci mohli cisterciáci žít i v dobách krize českého království bez významnějších obtíží. Rožmberkové se nestrachovali po celou dobu společné existence využívat svých zakladatelských práv, zasahovat do chodu života v konventu nebo využívat hospodářské dary kláštera k vlastním potřebám. Až do poloviny 15. století byl každý vládnoucí Rožmberk označován v listinách vyšebrodského kláštera jako „fundator noster“ (Charvátová, 2002).

Především na konci 15. století zasáhl do majetkových záležitostí kláštera Oldřich II. z Rožmberka, který se v době husitských válek nebál využít klášterního jmění pro svoji vlastní pokladnici (Charvátová, 2002).

Klášter Vyšší Brod plnil již od počátku výstavby významnou funkci rodové nekropole Rožmberků. Můžeme proto jednoznačně tvrdit, že s tímto záměrem byl v roce 1259 položen základní kámen vyšebrodské církevní instituce (Charvátová, 2002).

3.2.1 Rožmberská hrobka a významní členové pohřbení v klášteře

V klášterní hrobce pod presbytářem byl jako první člen rodu pohřben jeho zakladatel Vok I. z Rožmberka. Celkem v hrobce spočinulo 36 Rožmberků — jedná se tedy o více než 10 generací Vokových potomků. Podle dochovaných pramenů zde najdeme pohřbeny i členy krumlovské větve Vítkovců. Rod Rožmberků však neměl jen jedno rodové pohřebiště. Funkci rodové nekropole mimo jiné plnil také kostel augustiniánské kanonie v Třeboni a chrám sv. Víta v Českém Krumlově, kde je pohřben nejvýznamnější nositel rožmberské červené růže Vilém z Rožmberka (Charvátová, 2002).

Roku 1290 mniši přijali do kláštera tělo Závíše z Falkendštejna. Závíš z Falkendštejna za života Přemysla II. Otakara vystupoval jako vůdce odbojných Vítkovců, později se stal druhým manželem královny Kunhuty a o několik let později byl vězněn králem Václavem II. Svůj život skončil 24. srpna 1290 (v některých pramenech se uvádí 20. srpna 1290) na popravišti před hradem Hluboká. V dobách slávy patřil Závíš k dobrodincům kláštera, mnichům věnoval vzácný, nádherně zdobený ostatkový kříž obsahující nejvzácnější křesťanskou relikvii — ostatek z Kristova kříže. Takzvaný Závíšův kříž je dodnes nejvýznamnější památkou vyšebrodského kláštera uchovanou v klášterním pokladu. Mniši proto neodepřeli svému významnému mecenáši důstojný pohřeb — nepohřbili ho ovšem v rodové hrobce, ale pochovali ho na druhém nejvýznamnějším místě opatství, v kapitulní síni (Kaindl, 2008).

3.2.2 Léta prosperity pod ochranou Petra I.

V letech 1310—1347 zažil vyšebrodský klášter slavnou éru pod vládou Petra I. z Rožmberka. Petr I. byl kvůli své štědrosti také často označován jako „druhý zakladatel kláštera“. Klášteru věnoval nespočet pozemkových darů a za dob jeho působení v čele rodu došlo rovněž k dostavbě konventního chrámu. Díky své veliké štědrosti a hluboké křesťanské víře nechal vyhotovit cyklus devíti deskových obrazů, dnes známých jako Cyklus Mistra vyšebrodského. Toto dílo se právem řadí k nejvýznamnějším památkám české gotické deskové malby. Na jedné z devíti desek, konkrétně jde o Narození Páně, si můžeme povšimnout postavy v pravém dolním rohu, která v pokoře klečí před právě narozeným Ježíšem — jedná se o donátora obrazu Petra I. Jeho atributy na obraze jsou vyšebrodský klášter a erb rodu Rožmberků. Po smrti Petra I. věnovala jeho manželka Kateřina z Rožmberka klášteru relikviář s ostatky svatých, které dostali Rožmberkové od krále Karla IV., uherského krále Ludvíka a pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Tento relikviář obsahoval údajné ostatky sv. Jana Křtitele, evangelistů sv. Jana a Lukáše, sv. Máří Magdaleny a dalších více než padesáti světců, včetně patronů české země sv. Václava, Vojtěcha, Ludmily a Prokopa. Pro vyšebrodské cisterciáky měl tento relikviář významnou a nevyčíslitelnou hodnotu především z hlediska duchovního (Charvátová, 2002).

Po smrti Petra I. pokračovali v péči o vyšebrodský klášter jeho synové Jošt, Oldřich a Jan. Rozšiřovali dále klášterní statky, potvrzovali starší donace a plnili též funkci ochránců kláštera. Při urovnávání majetkových sporů s jinými stranami byli Karlem IV. osvobozeni od daní pro svůj rodový klášter (Fučíková, 2011).

3.2.3 Nastupující finanční a duchovní krize kláštera

V průběhu 14. století se hospodářská krize nevyhnula ani vyšebrodskému klášteru. V průběhu let se však podařilo tyto ekonomické problémy překonat. Díky trvalé přízni rodu Rožmberků prožil klášter většinu druhé poloviny 14. století bez závažnějších finančních problémů. Ovšem již na počátku 15. století se klášter dostal opět do potíží. Za vlády Václava IV. byla rozpoutána vnitřní válka, která zachvátila okolí Vyššího Brodu i samotný klášter. Poddaní odmítali platit dávky a rozkrádali klášterní majetek. Kvůli

četným loupežím se okolí kláštera stalo velmi nebezpečné, a proto se vyšebrodský opat neodvažoval opustit zdi kláštera (Charvátová, 2002).

Na počátku 15. století vyšebrodský klášter propadl dluhům stejně jako ostatní cisterciácké kláštery. K potížím s materiálním nedostatkem se přidaly i vnitřní problémy kláštera týkající se problémů s kázní. V rámci konventu docházelo k neshodám. Během těchto těžkých časů hledal klášter pomoc u zakladatelského rodu Rožmberků. Ti pomáhali klášteru nejen po stránce ekonomické, ale snažili se rovněž urovnávat vnitřní problémy (Kaindl, 2008).

15. století je charakteristické hlubokým úpadkem jak z ekonomického hlediska, tak i z hlediska řádové disciplíny. Důležitost i vliv opatství však v tomto období paradoxně posílily. V roce 1402 získal vyšebrodský klášter právo na držení pontifikálií (mitry, berly, prstenu, sandálů aj.) a roku 1417 byl vyšebrodský opat jmenován výběřčím řádových daní ve všech cisterciáckých kláštorech v Čechách i na Moravě na dobu pěti let. Významné postavení cisterciáckého kláštera Vyšší Brod však neskončilo po uplynutí této doby — překonalo husitské války a pokračovalo až do 50. let 15. století (Charvátová, 2002).

3.2.4 Život řeholníků za dob husitských válek a vlády krále Jiřího z Poděbrad

V dobách husitských válek nezůstal ušetřen ani vyšebrodský klášter. S největší pravděpodobností byl vypálen „božími bojovníky“ z Prachatic roku 1422. Tuto katastrofu mniši ale nezažili, jelikož ve dvacátých letech našli ochranu u Oldřicha II. z Rožmberka, který jim poskytl útočiště v minoritském klášteře v Českém Krumlově. Po uklidnění situace se vyšebrodští cisterciáci vrátili zpět do svého kláštera. Útoky husitů a zejména požár nejvíce poškodily klášterní kostel, škody ovšem nebyly veliké, proto mohl kostel i nadále plnit svou dosavadní funkci. Díky časným opravám se klášterní kostel zachoval — může tak být dnes považován za jeden z nejkrásnějších a nejzachovalejších cisterciáckých kostelů v České republice (Kaindl, 2008).

Finanční problémy se nevyhnuly ani rožmberskému vladaři Oldřichovi II. z Rožmberka. Do těchto obtíží se dostal zejména kvůli aktivní politické účasti v průběhu husitských

válek. Ve vyšebrodském klášteře zabavil téměř všechno kostelní vybavení, které klášter následně získával zpět za velice vysoký finanční obnos (Kadlec, 1949).

Průběh 15. a 16. století znamenal pro Evropu zásadní proměnu společnosti i víry. Z této doby máme o klášteře pouze útržkovité zprávy. Po skončení husitských válek vypukl spor mezi Jiřím z Poděbrad a papežem. Jelikož Rožmberkové stáli na straně krále Jiřího z Poděbrad, nařídil papež, aby byl nad celým Rožmberským panstvím vyhlášen interdikt, což znamenalo, že v tuto dobu se v celém Rožmberském panství nesměly vykonávat žádné bohoslužebné úkony. Interdikt vstoupit v platnost 14. února 1468 v Českých Budějovicích, které stály také na straně krále. V srpnu 1468 opustil Jan II. z Rožmberka tábor Jiřího z Poděbrad a slíbil poslušnost papeži. 31. srpna téhož roku se Jan II. přidal ke katolické straně a tím byl interdikt zrušen. V průběhu 15. a 16. století žilo v klášteře nejméně mnichů od doby jeho založení (například v roce 1455 měl klášter pouze čtrnáct mnichů, 4 novice a jednoho konvrše, roku 1484 zde bylo jednadvacet mnichů). V roce 1483 byl poprvé v dějinách kláštera vyšebrodský mnich jmenován do funkce opata kláštera ve Zlaté Koruně. Od této doby vládly mezi oběma kláštery dobré vztahy a vzájemná podpora (Macek, 2001).

3.2.5 Poslední roky pod patronací zakladatelského rodu

Roku 1536 vyhořely klášterní budovy i s kostelem — jedná se o první skutečně historicky doložený požár kláštera. Za vlády opata Klötzera (1528—1549) byly budovy znovu vystavěny a došlo k pořízení nových zvonů. Roku 1576 si Vilém z Rožmberka za účelem zvýšení vlastních příjmů vyžádal od opata přenechání práva výčepu piva ve většině klášterních vesnic. Vilém z Rožmberka dosadil na místo vyšebrodského opata zlatokorunského opata Taxera — ten pravděpodobně jako jediný nevyšel z volby vyšebrodských konventuálů (Kaindl, 2008).

Za vlády Petra Voka z Rožmberka klášter stále pokračoval ve snaze o rekatolizaci všech obyvatel Vyššího Brodu. 8. srpna 1597 Petr Vok potvrdil vyšebrodskému klášteru všechna privilegia, osvobodil poddané od mimořádných poplatků a poukázal klášteru příjmy poustevnického kláštera v Přední Výtoni. 17. srpna 1597 se vyšebrodský opat zavázal, že za života Petra Voka nebudou na území kláštera zřízeny žádné nové pivovary,

mlýny ani rybníky. Dále bylo stanoveno, že po smrti Petra Voka případně ochranné právo jeho synovci hraběti Janu Zrinskému ze Serynu, a pokud i ten zemře bezdětný, pak se majitelem opatství stane císař Rudolf II. Dne 6. listopadu 1611 Petr Vok zemřel a s ním vymřel po meči i mocný rod Rožmberků. Vokovo dědictví převzal jeho synovec Jan Zrinský. Již 24. února 1612 však zemřel i on. Klášter tedy přešel pod ochranu císaře (Bůžek, 1996).

Vyšebrodský klášter vděčí rodu Rožmberků nejen za své založení, ale také za ochranu, kterou mu poskytoval po dobu téměř pěti století. Rožmberkové vnímali klášter především jako svou rodovou hrobku — místo, kde navždy spočinou. Ve vyšebrodském klášteře je pohřbeno 39 Rožmberků. Ostatky posledního opatrovníka kláštera Jana Zrinského najdeme v kapli sv. Benedikta.

3.3 Vývoj kláštera po vymření Rožmberků

Během třicetileté války se Evropa rozdělila na menší části s různým náboženským vyznáním. V naší zemi vznikl tzv. vikariát, který sdružoval všechny kláštery v Čechách, na Moravě a v Lužici. Tímto uskupením tak byly zprětrhány původní filiační vazby s německými a rakouskými kláštery (Kaindl, 2008).

V tomto období je pro většinu řeholníků ideálem jezuita, a to nejen z důvodu misijních úspěchů, ale i kvůli flexibilitě a vlivu na rozvoj školství. V cisterciáckém řádu došlo k opuštění tělesné práce, a to zejména proto, aby mniši neplýtvali svými silami a mohli se zaměřit na studium či duchovní správu. I nadále se ovšem tento řád vyznačoval velikou zbožností (Kuchařová, 2000).

Kvůli nedostatku finančních prostředků nedošlo k plánované barokní přestavbě kláštera. Uskutečnila se tudíž alespoň výzdoba soudní budovy a knihovny v rokokovém stylu. Klášterní kostel byl vybaven novým nábytkem a oltáři navrženými v duchu františkánského baroka (tzn. skromného, neokázalého baroka). Téměř všechny tyto výtvarné práce provedli vyšebrodští konvršové, jelikož právě v této době se jimi stávali lidé, kteří se chtěli realizovat ve výtvarném či jiném umění (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

3.3.1 Třicetiletá válka a její dopad na klášterní život

Před třicetiletou válkou žilo ve vyšebrodském klášteře čtrnáct mnichů, jeden novic a tři konvrši, dalších šest mnichů působilo mimo svůj mateřský klášter. V této době začalo narůstat napětí, jehož předmětem byla osoba nového opata. Otázkou bylo, jestli nadřízeným vyšebrodského kláštera bude wilheringský opat, jako tomu bylo už od dob založení kláštera, nebo zda se instituce bude muset obracet se svými žádostmi na tzv. generálního vikáře, který byl na svou funkci dosazen přímo generálním opatem z Citeaux. Tento spor byl ukončen až v roce 1668 a vyšebrodský klášter se stal podřízený českému vikariátu (Kukánová, 1999).

V dobách třicetileté války došlo k hospodářské devastaci nejen kláštera, ale i mnoha statků, které klášteru náležely. Samotný klášter nebyl vojsky napaden, ale kvůli častému ubytování vojenských oddílů docházelo k devastaci jeho prostor. Nucenými půjčkami na válku velice zadlužil, navíc i nadále v klášteře převládal strach o osudy mnichů. Kvůli sporům s mateřským klášterem se proto většina vyšebrodských mnichů vydala do jiných klášterů, především do Wilheringu a do ostatních klášterů v Rakousku. Na konci 17. století jejich počet ve vyšebrodském opatství prudce vzrostl, žilo zde až šedesát mnichů. Kvůli tomuto nárůstu nových řeholníků se roku 1671 začaly stavět nové budovy s celami (Kaindl, 2008).

Mezi lety 1753—1755 došlo k vybudování klášterní knihovny za působení jednoho z nejzdělanějších opatů vyšebrodského kláštera — Quirina Mickla. Během jeho správy byla zbudována také úřednická budova v barokním slohu, která se nachází v severovýchodní části areálu (v průběhu let byla tato budova pronajata státu jako okrskový soud, později plnila i funkci okrskové věznice). Opat dal vystavět obrazovou galerii (nejedná se o tu, kterou můžeme v klášteře navštívit dnes), stal se zakladatelem přírodopisné sbírky a zasloužil se o rozvoj kabinetu umění a rarit. Veškeré knihovní skříně zhotovil místní laický bratr Josef Raffer, výzdobu knihovny i úřednické budovy zajistil další laický bratr Lukáš Vávra (Kaindl, 2008).

Roku 1759 oslavil klášter své pětisté jubileum. Při této významné události byly každý den po dobu jednoho týdne slouženy slavnostní bohoslužby s kázáním (Kaindl, 2008).

3.3.2 Josefinismus

Za vlády Josefa II. (1780—1790), došlo k nejrozsáhlejším změnám klášterního života vůbec. Císař s dobrým úmyslem zefektivnění zrušil velké množství kontemplativních (rozjímavých) konventů a všechny ostatní církevní instituce podrobil jednotnému režimu, po kterém spadaly pod centralizovanou státní správu. Z části zabaveného majetku vznikla tzv. Náboženská matice, která se podílela na financování nové církevní správy. Řeholníci z nejrůznějších klášterů se museli přizpůsobit novému režimu, byly zakázány jejich dosavadní hodnoty, mezi které patřila chudoba, klauzura, chórová modlitba, řeholní oděv, procesí a bohoslužby mimo kostel. Došlo ke zrušení řady svátků a mnoha dalších zvyklostí (Kadlec, 2004).

Roku 1786 byl vyšebrodský opat zbaven své funkce a vykázán z kláštera na základě udání hospodářského správce. Klášter nesměl přijímat do svých řad novice, a tak se čekalo na vymření dosavadních řeholníků, nebo na jejich předčasný odchod pod příslibem státní penze. V klášteře tehdy žilo šedesát pět členů, ovšem mohlo jich zde zůstat pouze osmnáct. Do funkce představeného byl jmenován kanovník z Třeboně, který byl zároveň první i poslední komendatární opat v dějinách vyšebrodského kláštera. Roku 1789 však došlo ke zrušení těchto nařízení a roku 1790 byla klášteru navracena jeho správa. K tomuto aktu došlo zřejmě z nacionálně-plánovacích hledisek a také kvůli dluhům kláštera, které by musel uhradit stát sám. Klášter se tedy vyhnul přímému zrušení, ale zároveň přišel o část svých pozemků a získal povinnost vysílat pět profesorů na školy do Českých Budějovic, aby se zde starali o duchovní správu a školství. I v této době měl klášter relativní dostatek dorostu, a to zejména ze dvou důvodů: ležel v hluboce katolickém stejně jako chudém kraji, zároveň byl spolu s oseckým jediným tradičním klášterem, který se po josefínské době zachoval. V následujících desetiletích se josefinismus uvolňoval, a tak mohlo opět dojít k obnovení hlubšího křesťanského života v klášterech (Kaindl, 2008).

3.3.3 Století klášterní prosperity

Konec 19. století přinesl vyšebrodským mnichům nejviditelnější plody jejich dosavadní práce, klášter se stal proslulým a veřejnost mu přinášela uznání. Stalo se tak především

díky dlouholetému působení dvou velice významných opatů: Leopolda Wackárze a Bruna Pammera. V této době jsou dějiny vyšebrodského kláštera úzce spjaty s dějinami cisterciáckého řádu, především s procesem nového formování, které nastalo po procesu sekularizace. Roku 1891 kapitula konaná ve Vídni zvolila na místo generálního opata již 82letého Leopolda Wackárze — ten i nadále sídlil ve Vyšším Brodě, odkud dohlížel na chod celého řádu. V roce 1892 se konala slavnost osmistého výročí narození svatého Bernarda a zároveň došlo k rozdělení cisterciáckého řádu. Od tohoto roku již nevystupuje jako celek — zejména kvůli vnitřním rozporům se rozdělil na „cisterciáky“ a „reformované cisterciáky“, tzv. trapisty. O čtyři roky později požádali trapisté o opětovné spojení cisterciáckého řádu, na generální kapitule konané ve Vyšším Brodě v roce 1897 byl však tento návrh zamítnut, zejména proto, že cisterciáci plánované spojení chápali jako pohlcení svého řádu trapisty (Hnilomaz a Kolda, 1990).

3.4 Život v klášteře v průběhu 20. století

Za působení opata Bruna Pammera došlo k rozsáhlé rekonstrukci téměř celé budovy kláštera. Když v roce 1902 započaly tyto opravy, rozhodl se architekt P. Maurice Giessler nejprve odkrýt dlažbu presbytáře. Poté, co kopal do hloubky asi jednoho metru, dostal se do malé pohřební komory, ve které se nacházely dvě cínové rakve. Podle nápisu obsahovala jedna z rakví kosterní pozůstatky posledního člena rodu Rožmberků, Petra Voka. Když došlo k opatření proti klesání stupňů oltáře, byla rožmberská hrobka opět uzavřena. V roce 1903 započala v klášterním kostele výmalba postranních kaplí, autorem je Allesch z Prachatic. O rok později došlo k zavedení elektrického světla do jídelny, poté i do kostela a konventu (Mařík, 1991).

Ve stejných letech nastala účelová přestavba klášterního pivovaru, stavba klášterní pily a došlo k rozšíření kancelářských místností, které se nacházely naproti budově již fungujícího okrskového soudu. V říjnu roku 1914 byl klášter přinucen vytvořit ošetrovatelskou místnost pro zraněné vojáky. Ve stejné době vypsál válečnou půjčku a za tímto účelem musel přijmout vysoký lombardní dluh (klášter byl nucen zastavit movité předměty, zejména šperky nebo cenné listiny). Kvůli splácení těchto válečných

reparací přišel klášter do velkých nesnází. Vyjednávání bylo dokončeno až po smrti opata Bruna Pammera roku 1924 (Kaindl,2008).

3.4.1 Druhá světová válka a její dopad na život konventu

Na podzim roku 1938 nechal vyšebrodský opat Tecelín Jaksch záměrně převést cyklus deskových obrazů Mistra vyšebrodského do Prahy, aby ho uchránil před přicházejícími nacisty. Kvůli své loajalitě k Československu byl bezprostředně nato zatčen gestapem a vězněn v Linci po dobu šesti měsíců. 17. dubna 1941 došlo poprvé od založení vyšebrodského kláštera k jeho zrušení a všichni mniši museli odejít. Klášter obsadily jednotky gestapa a příslušníci SS z Kaplice. Ti opatřili klášter maskovacím nátěrem tmavě zelené barvy a celý komplex byl hlídán speciálními vojenskými jednotkami. Vyšebrodský klášter plnil v dobách druhé světové války funkci depozitáře, němečtí vojáci zde ukrývali svá umělecky hodnotná díla, která měla být vystavena v tzv. „Vůdcově muzeu“ v Linci. Roku 1943 byly převezeny nejvzácnější exponáty Hitlerovy sbírky do solného dolu Altaussee, kde byl zřízen obrovský sklad Třetí říše. V říjnu téhož roku se do dolu dostaly rukopisy z klášterů St. Florian, Wilhering a Vyšší Brod. Od prosince byl v prostorách Altaussee uložen i cyklus deskových obrazů Mistra vyšebrodského. Po osvobození Vyššího Brodu americkou armádou se zpět do kláštera vrátil nejdříve páter Xaver Josef Švanda, poté započala obnova kláštera a především návrat spolubratří. Všechny cizí předměty, které nashromáždil Hitler ve vyšebrodském klášteře, byly převezeny do Mnichova, kde došlo k jejich třídění. Poklady identifikované páterem Xaverem Švandou jako majetek kláštera a předměty osobně zakoupené Hitlerem zůstaly v klášteře. Netrpělivě se ovšem čekalo na vrácení nejvzácnějších vyšebrodských pokladů, jelikož Závišův kříž, cyklus Mistra Vyšebrodského a Vyšebrodská madona se stále nacházely v solném dole Altaussee (Franc, 2013).

3.4.2 Život v klášteře pod nadvládou komunistické strany

Poté, co se v únoru roku 1948 dostala k moci komunistická strana, rozhodl se opat Tecelín Jaksch odejít z Československa. Zbývající mniši zůstali, někteří z nich vytrvali až do násilného zrušení kláštera komunistickou stranou v květnu 1950. V červenci téhož

roku překročil Jaksch hranice a vydal se na cestu do Rakouska, zde se stal apoštolským administrátorem cisterciáckého kláštera Rein ve Štýrsku. Po odchodu opata zůstala v klášteře jen malá komunita čítající sedm českých mnichů. Dne 3. května 1950 bylo opatství ve večerních hodinách přepadeno státní policií, ta většinu mnichů převezla do Oseku, kde představitelé komunistického režimu zřídili internační tábor, v němž bylo vězněno více než 250 příslušníků různých řádových společenství. Všichni museli následně projít „přeškolením“ a v nadcházejících letech byli pronásledováni totalitním režimem. Nejcennější díla vyšebrodského kláštera komunisté převezli a uskladnili v státních kulturních institucích. Klášterní knihovnu dostala pod patronát Státní vědecká knihovna jihočeského kraje v Českých Budějovicích. Ve „státním klášteře“ se pořádaly příležitostné výstavy a Krajské středisko státní památkové péče organizovalo v prostorách kláštera turistické prohlídky. Od roku 1976 se v prostorách bývalé prelatury nachází pobočka Poštovního muzea. Sametovou revoluci přežilo jen šest původních vyšebrodských cisterciáků. Obnovení vyšebrodského kláštera byli přítomni především páter Xaver Švanda a Ivo Kvapil. Mniši získali zpět kostel, konvent, prelaturu, správní budovu a tzv. soudní budovu. Značná část objektů i lesů se jim ovšem nevrátila a zůstala i nadále v majetku státu, proto mnichům chyběla ekonomická základna pro život i pro renovaci vrácených budov. Jediným vlastním zdrojem příjmů kláštera byl zisk plynoucí z tržeb za prohlídky nabízené turistům. Při rekonstrukci klášterních budov se cisterciákům dostalo finanční pomoci od místních obyvatel a od vyšebrodské fary. V roce 2002 vzniklo Sdružení na podporu cisterciáckého kláštera Vyšší Brod se sídlem v Rakousku. Toto sdružení se zasazuje o obnovu kláštera a o renovaci prostorů, které jsou prospěšné veřejnosti, nebo plní obecně prospěšný účel. V roce 2009 bylo do kláštera z Horního Rakouska restituováno 204 předmětů odvezených za dob druhé světové války. Jednalo se o předměty z oblasti techniky, umění i numismatiky (Franc, 2013).

Posledních 30 let mniši opět žijí a pracují v klášteře. Dodnes je zachován kontemplativní způsob života podle řehole svatého Benedikta pocházející z roku 1098. Mniši se řídí latinským heslem „Ora et Labora“, což v překladu znamená „Modli se a pracuj.“ Vyšebrodský klášter plnil už od dob svého založení významnou roli nejen z hlediska duchovního, ale například i ekonomického. Dodnes je jedním z nejvýznamnějších

duchovních středisek v České republice a jedinečným místem, které si i v dnešní uspěchané době zachovalo ducha starých tradic stejně jako krásu původní liturgie.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Popis výukového programu „Záhada mnicha Jeronýma“

4.1 Anotace

Cílem výukového programu je seznámit děti předškolního věku s prostory kláštera Vyšší Brod, jeho historií a legendami, které jsou s místem spjaty. V rámci programu budou muset děti splnit zadané úkoly a vyřešit záhadu mnicha Jeronýma.

Před samotnou prohlídkou doporučuji učitelům věnovat dětem pár zmínek ohledně toho, co to vlastně klášter je, kdo v něm žije a jak se při návštěvě v takovémto místě musíme chovat.

Děti v rámci prohlídky projdou klášterním kostelem Nanebevzetí Panny Marie, Malou a Velkou Obrazovou galerií a knihovnou obsahující filozofický a teologický sál. V každé místnosti bude pro děti připravený program týkající se vzdělávacího programu. Časová náročnost je cca 30–45 minut podle počtu dětí a jejich schopností. V jedné prohlídce může být maximálně 15 předškoláků. Vzhledem k náročnosti programu není vhodné začleňovat do skupiny děti mladší šest let.

Veškeré pomůcky dostanou děti na místě od průvodce. S sebou si přinesou pouze dobrou náladu a nadšení pro získání nových zkušeností.

4.2 Cíle

- rozvoj kooperativních dovedností;
- rozvoj a užívání všech smyslů;
- rozvoj jemné motoriky, pečlivosti;
- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností;
- rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách;
- rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů);
- posilování touhy po poznání (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování);
- vytvoření povědomí o vlastní sounáležitosti se světem.

5 „Záhada mnicha Jeronýma“

5.1 Nádvoří (začátek)

Prohlídku s dětmi zahájíme ve venkovních prostorách kláštera. Konkrétně před vstupem do staré klášterní lékárny a dnešní vrátnice. Zde začneme s vyprávěním příběhu, následně se přesuneme do kostela.

Milé děti, chtěla bych vám vyprávět příběh o mnichu Jeronýmovi.¹

Náš Jeroným žil před dávnými a dávnými časy v nově vzniklém cisterciáckém klášteře, zde, ve Vyšším Brodě. Jeho povolání tedy určitě všichni uhádnete — byl mnichem. Ale staral se také o knihy v klášterní knihovně. Pracoval jako knihovník a kronikář². Při každotýdenním úklidu knihovny oprašoval Jeroným i všechny knihy, a že jich tehdy bylo — více jak 70 000. A právě při jednom z těchto mnoha úklidů vypadla Jeronýmovi z ruky velice vzácná a stará kniha. Jeroným ji zvedl a pořádně prohlédl. Naštěstí se pádem nepoškodila. Když ji dával zpět na své místo do zadní police, všimnul si, že z ní vypadl kus starého pergamenu. Opatrně ho zvedl a nestačil věřit svým očím, protože na něm byly napsané dvě hádanky.

My si je teď děti společně přečteme a zkusíme vyřešit záhadu, kterou v sobě skrývají.³

Hádanka: Po schodech tvé kroky jíti musí.

Pak za pravou rukou otoč se doprava.

Zde hledej dveře skryté očím,

tam pod vitráží ke vstupu je záhada.⁴

¹ Děti víte, kdo je to mnich?

² Víte, co dělá kronikář?

³ Co myslíte děti, že se stane, až hádanku vyluštíme? Je to návod k nalezení nějakého pokladu? A jaké poklady by se mohly v klášteře skrývat?

Výborně děti, rozluštili jsme společně první hádanku, která nás zavedla na nejdůležitější místo kláštera — do kostela. To jsem sama zvědavá, kam nás zavede druhá hádanka napsaná na pergamentu. Tak pozorně poslouchajte, určitě ji zvládneme stejně jako tu první.

Hádanka: Pod sochou svatého, co klíče v ruce svírá
se tvá odpověď na hádanku skrývá.⁵

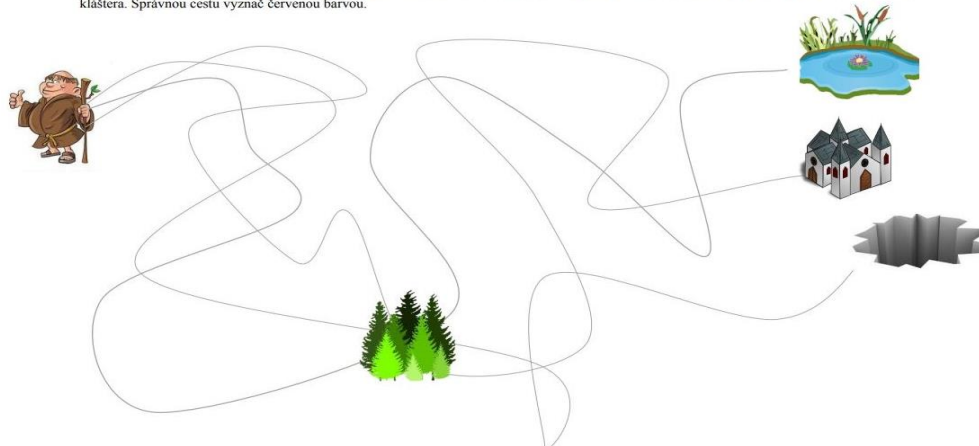
Společně jsme sochu vypátrali. Je to svatý Petr, který má na starosti klíče od samotné nebeské brány. Co by tak mohl mít důležitého pro nás? Podívejte, je to mapa. Pozorně si sedněte, zkusíme mapu společně vyřešit.

5.2 Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Pod sochou svatého Petra děti naleznou mapu, na které je mnich Jeroným. Děti mu pomůžou najít správnou cestu, jež ho zavede do kláštera.

Obrázek č.1: Úkol – Najdi cestu do kláštera

Mnich Jeroným se při hledání odpovědi na hádanku z pergamentu ztratil. Pomůžeš mu najít cestu? Dávej pozor, cesta je totiž velice obtížná. Nejdříve musíš Jeronýma převést přes les. Když bezpečně projde lesem musí si vybrat jednu ze tří cest. Pouze ta správná ho dovede bezpečně do kláštera. Správnou cestu vyznač červenou barvou.

Zdroj: <https://cz.depositphotos.com/>

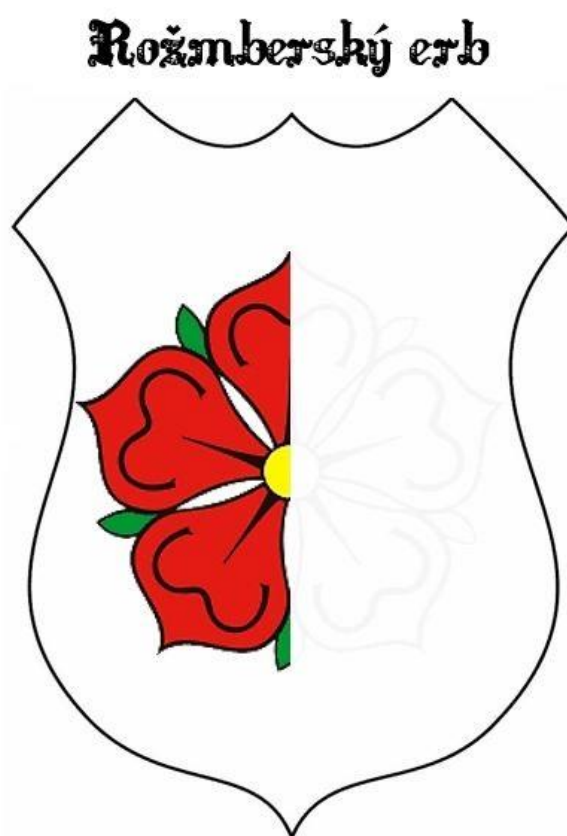
4 Hádanka vede děti od staré klášterní lékárny po schodech dolů ke hlavním dveřím kostela.

5 Rozluštění hádanky: socha sv. Petra v mnišském chóru.

Společně jsme dokázali dovést Jeronýma po strastiplné cestě domů do jeho kláštera⁶. Vyšebrodský klášter založil před dávnými časy v dobách krále železného a zlatého významný jihočeský šlechtic Vok z Rožmberka. Vážený rod Rožmberků měl ve svém erbu⁷ pětilistou červenou růži. Zkuste se důkladně podívat kolem sebe a najděte rožmberskou růži. Přinesla jsem pro každého z vás list z kroniky, kde se Jeroným pokusil rožmberský erb nakreslit. Důkladně si prohlédni originál a Jeronýmův obrázek.

Výborně, správně jste poznali, že náš nedbalý kronikář nakreslil jenom polovinu erbu. Nyní si vezmeme červenou pastelku a erb si jaksepatří dotvoříme.

Obrázek č. 2: Úkol – Rožmberský erb

Zdroj: http://www.matylda.cz/j_cz_krumlov_prm.htm

⁶ Děti, víte, co je to klášter?

⁷ Víte, co je erb a k čemu se používal?

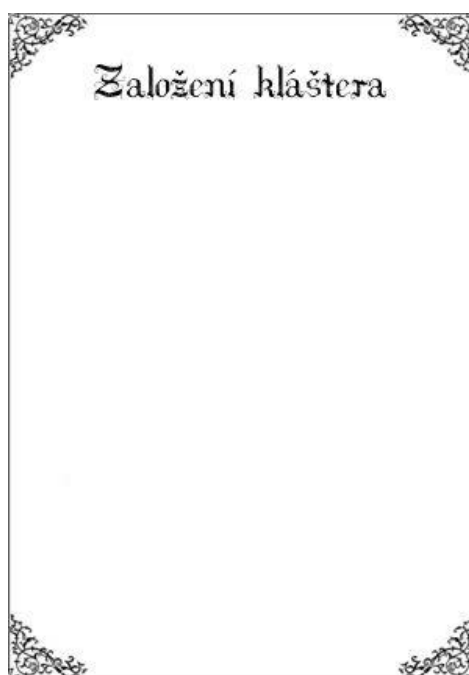
Výborně, společně jsme zvládli dokončit Jeronýmovu práci a napravit všechny chyby, které rožmberskému erbů způsobil.

Když už víme, jaký rod založil náš klášter, nesmíme zapomenout ani na legendu. Jakýpak by to byl starodávný klášter bez dobrodružného příběhu o jeho založení.

Před dávnými časy v dobách králů, princů a knížat žil rytíř a šlechtic Vok I. z Rožmberka. Povinností každého dobrého šlechtice bylo postarat se, aby jeho poddaní netrpěli hladu a bídou. A přesně takový byl Vok. Při jedné ze svých častých obhlídek panství, bylo to právě na začátku jara, se Vok rozhodl prozkoumat skálu na opačném břehu řeky Vltavy. Ničeho nedbal a rozhodl i s koněm přebrodit rozvodněnou řeku. Už se blížil ke konci, jenže koně strhnul divoký proud a společně s panem Vokem se začal topit. V nejtěžší hodině se Vok modlil a prosil Pannu Marii, aby jeho život ušetřila, že jí za to bude nadosmrti zavázán. V tu chvíli na obloze z poza mraků vysvitl slabý paprsek slunečního světla a Vok začal cítit pevnou zem pod nohama. Na tento den do konce svého života nezapomněl a jako připomínku pro sebe i ostatní členy svého rodu skutečně nechal na skále vystavit klášter, který na ní stojí dosud.

Milé děti, chtěla bych Vás o něco poprosit. Náš milý Jeroným zapsal do své kroniky příběh, který jsme právě slyšeli. Ale podívejte se — pak ho někdo smazal! Pojdme se nyní společně posadit ke svým pastelkám napravit to.

Obrázek č.3: Úkol – Legenda o založení kláštera

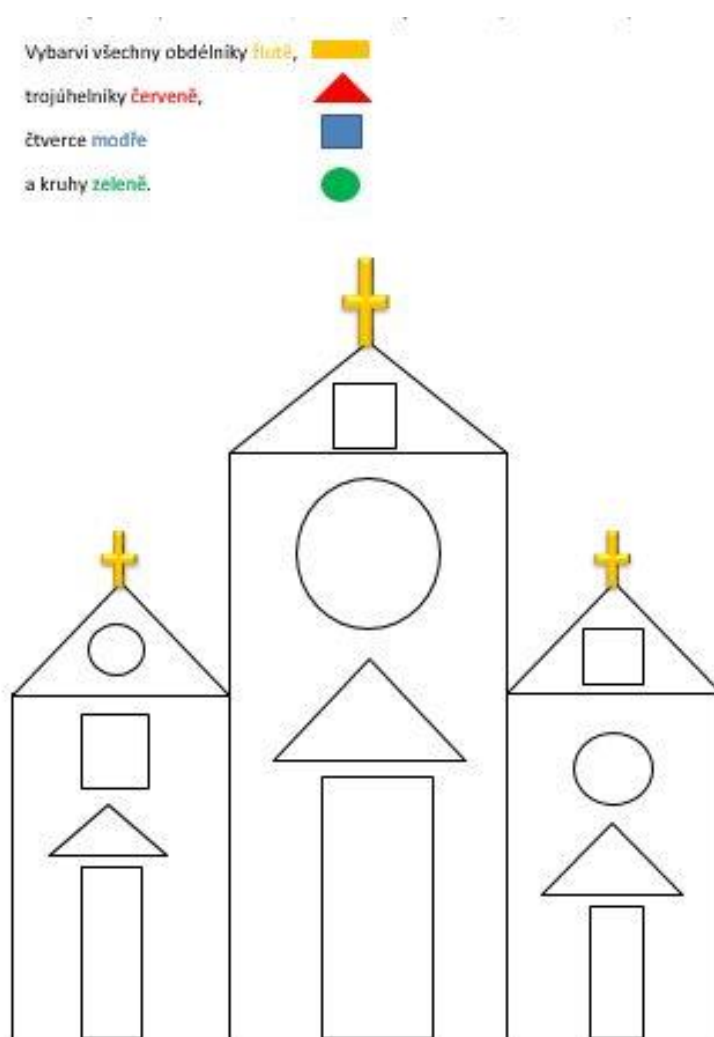

5.3 Obrazová galerie

Všechny úkoly, které na nás čekaly v kostele, jsme společně zvládli splnit. Pojdme se podívat dál do kláštera a hledat další stránky Jeronýmovy kroniky.

Milé děti, této místnosti říkáme obrazová galerie. Když se pozorně zadíváte kolem sebe, uvidíte mnoho a mnoho obrazů. Většina z nich je velice starých, a proto na žádné, které zde uvidíte, nesahejte. Na jednom z obrazů je náš klášter. Jeroným se ho pokusil překreslit do kroniky. Bohužel pospíchal a zapomněl obraz dokončit. Vaším úkolem bude podle instrukcí správně vybarvit části kostela.

Obrázek č. 4: Úkol – Klášter (geometrické tvary + barvy)

Výborně. Náš klášter je již téměř celý hotový.

Kromě všech obrazů ukrývá galerie největší poklad kláštera, zlatý Závišův kříž. Mimo zlata je na něm také spousta drahých kamenů či perel a na zadní straně má dokonce malé obrázky svatých. Pro naše mnichy ovšem není důležité, kolik zlata a drahých kamenů je na kříži. Hlavní je, co se skrývá uvnitř téhle krásné zlaté schránky. Jsou v něm totiž schovány ostatky svatých. Ostatek je část těla světce nebo světice, kteří už nežijí. Naši mniši věří, že je ostatky chrání před špatnými událostmi, a proto si jich také náležitě cení.

Nechce se mi věřit, že tuto obrovskou vzácnost Jeroným upustil na zem a kříž se rozpadl na několik kusů. Prohlédni si tvary na zadní straně kříže a zkus ho znovu pomocí připravené tabulky slepit dohromady.

Obrázek č.5: Úkol – Tabulka k Závišovu kříži

Mnich Jeroným nesl tento vzácný kříž, ale protože je to zlatý nešika, kříž mu upadl a rozpadl se na mnoho dílků.

Pomůžte Jeronýmovi dát kříž zase dohromady? Na zadní straně obrásku kříže hledej barevné značky. Takto nalesené dílky přičeš do připravené tabulky se stejným znakem a barvou. Dílky lep vždy obráskem kříže nahoru.

Pomoc prosta Jeronýmovi, sám to určitě nezvládne.

Obrázek č. 6: Úkol – Závišův kříž

Zdroj: <https://pamatkovykatalog.cz/zavisuv-kriz-1879504>

Nedaleko od našeho kláštera se nachází zvláštní a magické místo, říká se mu Čertova stěna. Dnes je to údolí plné kamenů, ale vše mělo být původně úplně jinak.

V dobách, kdy po světě chodívali vandrem čerti z pekla a hledali hříšné duše, kterým odměnou za úpis vlastní krví plnili různá přání, se odehrává náš příběh.

Jak už víte, klášter nechal založit Vok jako dar Panně Marii za svou záchranu před smrtí v rozbouřené Vltavě. Takový čin se ovšem vůbec nelíbil vládci pekel Luciferovi. Rozkázal tedy svým věrným čertům vystavět nad klášterem proti proudu řeky obrovskou hráz, která v sobě udrží tolik vody, aby zvládla zaplavit celé městečko i s klášterem. Udeřila půlnoc a čerti se hned dali do práce. Přinášeli kámen po kameni a Lucifer na jejich dílo jaksepatří dohlížel. Kontroloval, aby se nějaký z čertů náhodou práci nevyhýbal.

Panenka Marie ale jejich plán spatřila a snažila se ho za každou cenu překazit, proto bez váhání vzbudila nebeského kohouta. Když potřetí zakokrhal, na obloze se objevily první sluneční paprsky. Jakmile dopadl první paprsek na čertí stavbu, hráz se v mžiku rozbořila a zbyla z ní jen hromada kamení. A ta hromada je v údolí Vltavy dodnes, aby lidé nezapomněli, že dobro a zlo chodí po světě ruku v ruce.

Pojďme si teď společně namalovat obrázek, abychom na tato slova nezapomněli (*dobro a zlo společně chodí ruku v ruce světem*) a měli je stále na paměti. Levou ruku znázorní jako dobro, ta pravá bude symbolizovat zlo.

Obrázek č. 7: Úkol – Dobro a zlo

5.4 Knihovna

Společně jsme prošli téměř celý klášter, ale jedna část je stále před námi. Pojdme se teď podívat do naší knihovny⁸.

Tahle klášterní knihovna není ovšem jen tak ledajaká. Je rozdělená na tři části: knihovní chodbu, filozofický sál a teologický sál. Víím, že většina z vás nejspíše nerozumí názvům knihovnických sálů, ale nebojte, společně si postupně všechno vysvětlíme.

V knihovní chodbě, jako ostatně v celé knihovně, jsou uloženy knihy. V dřívějších dobách, kdy v našem klášteře žilo velké množství mnichů, bylo jednou z jejich hlavních prací právě přepisování nebo tisk knih. Mniši byli velice vzdělaní, a proto si mohli přečíst spisy v různých světových jazycích. Jen několik těchto knih je totiž napsáno v češtině. Většina je latinsky, německy nebo hebrejsky.

Teď jsme společně došli až na konec knihovní chodby. Ale kudy se dostaneme dál? Zkuste se rozhlédnout kolem sebe a najít nějaké dveře.

Obrázek č. 8: Úkol – Tajné dveře do filozofického sálu

Zdroj: <http://virtualni-prohlidka.klastervyssibrod.cz/cz/>

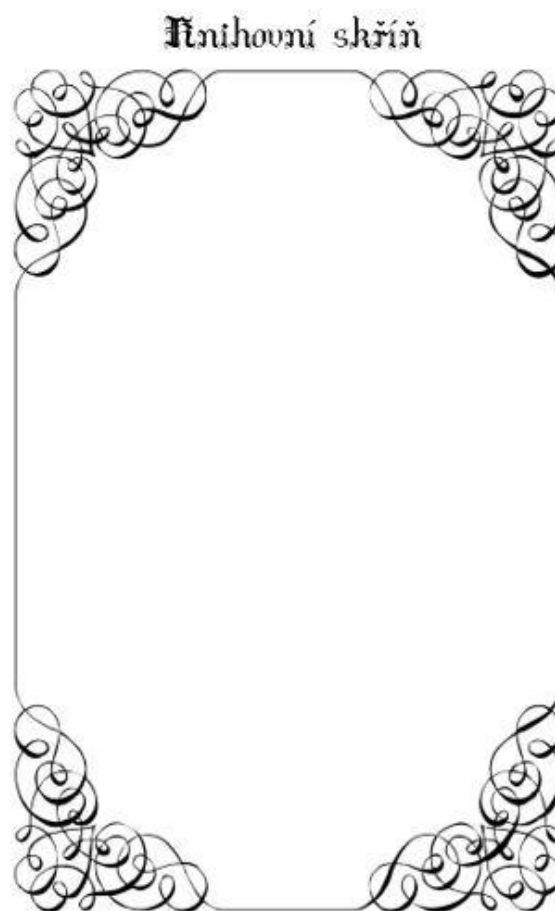
⁸ Vííte, co je to knihovna? K čemu se používá a co v ní můžeme najít?

Byli by z vás opravdu skvělí detektivové. Pojdme tedy společně prozkoumat, kam nás tajné dveře odvedou.

Výborně, našli jsme dveře do filozofického sálu. Je poněkud menší a dost tmavý. Všude kolem sebe máme mnoho dalších knih. Nejsou zde ale náhodou — všechny jsou totiž vědecké. Znamená to, že v nich najdeme například informace o matematice, fyzice anebo zeměpisu. Naši mniši byli velice pečliví, proto si knihy rozdělili do několika sálů, a dokonce sepsali seznamy, kde se jaká kniha nachází.

Nejkrásnější na celé knihovně jsou však její knihovní skříně. Podívejte — téměř žádná z nich není úplně stejná. Pojdme si teď zkusit nakreslit svoji vlastní skříně. Daleko složitější než my uměl jejich výrobce, mnich Josef Raffer. Nejenže skříně nakreslil, ale také je sám vyrobil. A to při jejich velikosti i množství musela být opravdu náročná a zdoluhavá práce.

Obrázek č. 9: Úkol – Pracovní list Knihovní skříně

Podívejte se na strop přímo nad sebou. Většina z vás asi neví, co je na fresce namalováno, ale zkuste se teď zaposlouchat do příběhu, který o ní vypráví.

Kdysi dávno žil v Izraeli moudrý král Šalamoun. Každý den za ním chodili jeho poddaní a žádali ho o pomoc. Šalamoun vždy vyslechl obě strany a po dlouhém uvažování rozhodl, který z dotyčných má pravdu a spor tedy vyhrává. Jednou za ním přišly dvě ženy. Držely v ruce dítě — jedna živé a druhá mrtvé. Každá žena tvrdila, že živé dítě je její a že je jeho matkou. Spor trval dlouho, a dokonce ani moudrý král nevěděl, kudy kam. Po důkladném přemýšlení však vymyslel takovou malou lest na falešnou matku. Král vzal do jedné ruky meč a do druhé živé dítě. Řekl ženám, že pokud se nedokáží dohodnout, dostane každá z nich polovinu dítěte a spor bude vyřešený spravedlivým dílem. Když začal pozvedat meč, aby svůj rozsudek vykonal, zakřičela jedna z žen, ať nechá dítě na živu a dá ho druhé ženě. Díky tomu Šalamoun poznal pravou matku, protože pravá matka své dítě radši dá druhým, než aby ho viděla zemřít.

Otázky:

- 1) Co jsme zjistili v příběhu?
- 2) Zná příběh někdo z vás? A pokud ano, kdo vám ho vyprávěl?
- 3) Jak byste vyřešili spor na místě krále Šalamouna?
- 4) Kdo si myslíte, že je pravá maminka? A proč?

Naše putování klášterem se pomalu blíží ke konci. Společně jsme došli až do poslední části a tou je nejkrásnější a největší sál knihovny, který se jmenuje teologický. Proč si myslíte, že nás Jeroným dovedl právě sem? Co je tady jiného než v ostatních prostorech, které jsme prošli? Výborně — jsou tady jenom knihy. A právě knihy jsou tím největším pokladem, který máme. Do knih se už od začátku věků zapisují důležité informace, které chtějí lidé předat dalším lidem — těm, kteří se teprve narodí.

Aniž byste to věděli, tak i vy si po celou dobu naší prohlídky s sebou nosíte moudrost tohoto kláštera. Všechny pracovní listy, které jste vyplňovali, vyprávějí mnoho a mnoho příběhů. Ale jen tak volně dané papíry se snadno ztratí. Proto si je společně svážeme do pevných desek a vytvoříme si tak naši vlastní kroniku kláštera Vyšší Brod.

Kniha každého z vás je právě tím naším hledaným pokladem. Proto ji hlídejte jako oko v hlavě, aby se moudrost, kterou jste zde našli, mohla předávat dalším a další generacím.

6 Evaluace – rozhovor s učitelkami mateřské školy

Na konci prohlídkové trasy jsem měla pro zúčastněné paní učitelky nachystaných pár otázek týkajících se jejich přípravy na prohlídku a připomínek ohledně obsahu i organizace.

Jednalo se o dvě místní učitelky z Vyššího Brodu s předškolními dětmi jejich třídy.

Vzhledem k nesouhlasu s podepsáním GDPR nebudu uvádět žádná konkrétní jména ani tituly.

1) Přípravovaly jste se s dětmi na návštěvu kláštera? Jaký druh přípravy jste zvolily?

Na prohlídku jsme se s dětmi připravovaly téměř celý týden v rámci řízené činnosti. Vyprávěli jsme si legendu o založení kláštera a vysvětlili jsme si všechny potřebné pojmy, aby děti výkladu rozuměly. Dokonce jsme si v rámci výtvarné výchovy vyrobili model kláštera z papírových krabic a popsali jsme si jeho jednotlivé části. Nechybělo ani poučení o tom, jak se máme v klášteře správně chovat — například, že si chlapci v kostele musí sundat čepici.

2) Navštívily jste klášter již někdy v minulosti? A pokud ano, jak prohlídka probíhala?

Ano, dříve jsme již klášter s dětmi navštívily. Ovšem vždy se jednalo o klasickou prohlídku kláštera, při níž děti textu, který průvodce vykládal, moc nerozuměly a spíše se dívaly kolem sebe a pozorovaly.

3) Navštěvujete s dětmi výukové programy, které nabízejí například muzea či jiné instituce?

Bohužel ne. Naše škola na vzdálenější výlety nejezdí. Jediným programem, který navštěvujeme, je prohlídka místní knihovny. Zde se ale děti dozvídají spíše organizační věci — jak si například půjčit knížky a vytvořit vlastní čtenářský účet.

4) Co jste očekávaly od nově vzniklé prohlídky?

Abych řekla pravdu, šla jsem na prohlídku téměř bez jakéhokoli očekávání a byla jsem zvědavá, co nového nám přinese. Musím tedy říci, že jsem byla velice překvapená, jak je prohlídka postavená a že je navržena skutečně pouze pro děti.

5) Jak byste prohlídku zhodnotily z hlediska její náročnosti pro předškolní děti?

Prohlídka se mi nezdála přehnaně náročná. Věkové doporučení jí naprosto odpovídalo. Časová náročnost byla také dostačující. I množství aktivit bych zhodnotila kladně.

6) Zhodnoťte prosím vámi absolvovanou prohlídku. Napište, co Vám: a) scházelo b) čeho bylo příliš, c) co byste udělaly jinak.

Nedokážu nyní na tuto otázku odpovědět. Takto čerstvě po prohlídce musím říct, že se mi velice líbila. Možná až s odstupem času bych dokázala říci, co mi v ní scházelo, nebo naopak přebývalo. Nyní musím konstatovat, že se mi prohlídka velice líbila a že se těším, až ji budu moct navštívit příští rok s dalšími předškoláky.

7) Doporučily byste prohlídku i ostatním mateřským školám? A pokud ano, tak proč?

Určitě ano, minimálně školkám, které jsou zřízeny v okolí Vyššího Brodu. Myslím si, že by každé dítě z okolí mělo znát alespoň základní informace o vyšebrodském klášteře.

7 Diskuze

Vzdělávací program „Tajemství mnicha Jeronýma“ byl vytvářen ve spolupráci s cisterciáckým opatstvím ve Vyšším Brodě. Naším společným cílem bylo vymyslet pro děti program, při kterém by se zábavnou formou dozvěděly stěžejní informace o klášteře.

Celková náročnost programu je cca 30—45 minut podle zdatnosti skupiny. Po vyzkoušení dané prohlídky v praxi jsem se utvrdila v tom, že 45 minut je maximální délka programu. Při přesažení tohoto času ztrácejí děti pozornost, nadšení i představitost.

Před samotnou prohlídkou jsou již děti od svých učitelek v mateřských školách poučeny, jak se mají chovat, a jsou jim vysvětleny pojmy, které s klášteřem úzce souvisí — například vitráž, freska, chrám apod. Díky tomu může být komunikace mezi dětmi a jejich průvodcem mnohem jednodušší a výklad plynulejší.

Děti projdou celkem čtyři prostory kláštera: kostel, obrazovou galerii, knihovnu a nádvoří. V každé místnosti získají nejméně jeden pracovní list, který si nosí s sebou po celou dobu prohlídky. Pro odlehčení jsou mezi pracovní listy vloženy také omalovánky. Na těchto omalovánkách děti obvykle nemají předmět předkreslený — celý obraz si vytvoří samy. Při takové činnosti mohou být všechna řešení správná a fantazii dětí se meze nekladou. Pokud by se některé dítě necítilo na vlastní „volnou“ tvorbu, jsou mu vždy k dispozici obrázky, ze kterých se může inspirovat.

Poslední fází prohlídky je vytvoření vlastní kroniky kláštera. Každé z dětí dostane desky, do kterých si vloží své vyplněné pracovní listy. Na konci prohlídky všechny papíry společně svážeme provázkem a vytvoříme tak „knihu“. Knihu jsem zvolila záměrně. Chtěla jsem dětem prostřednictvím projektu předat „poklad“, ke kterému nás celou prohlídku vede zmiňovaný „mnich Jeroným“. Nechtěla jsem však, aby měl tento poklad materiální podobu. Mým cílem bylo předat dětem určitého moudro. I díky velikosti klášterní knihovny jsem mohla zvolit větu: *Veškerá moudrost lidstva je obsažená v knihách a tuto moudrost musíme chránit a uchovávat pro další generace.*

Závěr

Náplní bakalářské práce bylo vytvoření výukového programu „Tajemství mnicha Jeronýma“ v prostorách fungujícího cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě. Tato práce vznikla z důvodu několikaleté absence zjednodušených, kreativních prohlídkových tras pro děti mladšího školního věku a děti předškolního věku.

K realizaci prohlídky došlo v létě roku 2019. Pro vyzkoušení vhodnosti trasy jsem vybrala děti z místní vyšebrodské mateřské školky, které o klášteře mají už odmalička určité povědomí. Jelikož některé děti již klášter několikrát navštívily v rámci běžné prohlídky, bylo pro ně zprvu těžké věnovat čas a pozornost rozdílnému výkladu na známém místě. Nicméně již po prvním úkolu na nich bylo vidět nadšení. Děti byly změnou prohlídky naprosto fascinovány, téměř po celých 45 minut jsem je nemusela nikterak napomínat. Domnívám se proto, že náročnost trasy není příliš nadhodnocena a že by naopak mohly být některé úkoly o trochu těžší. Také ve vztahu k časové náročnosti jsme nepocítili sebemenší problém. Spíše nám přišla krátká. Při prodloužení prohlídky na hodinu se však obávám, že by se z dosud zábavného objevování historie stala jen nudná rutinní výuka.

Po celou dobu prohlídky si děti nosí pracovní listy, které v dané části kláštera naleznou, nebo dostanou. Tyto listy si děti průběžně vyplňují a nasbírají tak své vlastní „dětské portfolio“. Konec trasy v knihovně je nejvíce věnován právě knihám a tomuto portfoliu.

Každé z dětí získá desky, do kterých si vloží své vypracované listy a vytvoří tak vlastní knihu — vlastní kroniku kláštera. Právě tato kronika má symbolizovat námi hledaný poklad, ke kterému jsme dostali indicie od „mnicha Jeronýma“. Mým cílem při tvorbě programu nebylo pouze zprostředkovat historii kláštera či návštěvu prostor — chtěla jsem dětem především ukázat, že největší moudrost světa kolem nás je schovaná právě v knihách, a proto je potřeba si jich vážit.

Návrh realizace prohlídkové trasy pro předškolní děti budu do budoucna projednávat s převorem kláštera P. Justinem. Věřím, že společně vymyslíme, jak propagovat a zlepšovat kvalitu tohoto edukačního programu.

Použité zdroje

BŮŽEK, Václav. *Aliance Rožmberků, Zrinských ze Serynu a Novohradských z Kolovrat na počátku 17. století*. In: Jihočeský sborník historický 65. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1996. ISBN N.

FRANC, Jiří. *Vyšší Brod / Hohenfurth; Pohnutý osud umění v centru na periferii*. VLACH, Jiří a Luděk FRÁNĚ. *Katalog Zemské výstavy jižní Čechy – Horní Rakousko „Dávné stopy – Nové cesty*. České Budějovice: Jihočeský kraj a RERA, 2013. ISBN N.

FRANC, Jiří. *Ich werde blühen, wenn mich Gott anschaut“*. *Zur Emblematis des Gemäldes 500 jähriges Bestandsjubiläum des Zisterzienserstiftes Hohenfurth in Böhmen*. In: *Památky Jižních Čech*. České Budějovice: NPÚ, ÚOP v Českých Budějovicích, 2009. ISBN 978-80-85033-24-3.

FUČÍKOVÁ, Eliška, Martin GAŽI, Roman LAVIČKA, Jaroslav PÁNEK, Petr PAVELEC a Robert ŠIMŮNEK. *Rožmberkové: Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. České Budějovice: Národní památkový ústav, 2011. ISBN 978-80-85033-31-1.

FULKOVÁ, Marie, Lucie HAJDUŠKOVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. *Galerijní a muzejní edukace: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v roce 2011*. V Praze: Uměleckoprůmyslové museum, 2012. ISBN 978-80-7101-111-8.

FULKOVÁ, Marie, Lucie HAJDUŠKOVÁ a Vladimíra SEHNALÍKOVÁ. *Metodika I, Metodika realizace vzdělávacího galerijního/muzejního galerijního programu (pro předškolní vzdělávání)*. Univerzita Karlova v Praze, 2013. ISBN N

HNILOMAZ, Milan a Vlastimil KOLDA. *Náhrobní kameny vyšebrodských opatů (Die Grabsteine der Hohenfurter Aebten)*. In: Jihočeský sborník historický 59. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 1990. ISBN N.

Historie, 2009. *Cisterciácký klášter Vyšší Brod* [online]. Vyšší Brod [cit. 2020-03-04]. Dostupné z: <https://www.klastervyssibrod.cz/Historie>

CHARVÁTOVÁ. Kateřina. *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142-1420*. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0385-3.

- KADLEC, Jaroslav. *Dějiny kláštera Svaté Koruny*. České Budějovice, 1949. ISBN N.
- KADLEC, Jaroslav. *Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 802460695X.
- KAINDL, Dominik. *Dějiny kláštera Vyšší Brod v Čechách*. Libice nad Cidlinou: Gloriet, 2008. ISBN 978-80-87216-06-4.
- KALISTA, Zdeněk. *Století andělů a ďáblů*. Jinočany: H & H, 1994. ISBN 80-85467-90-9.
- KUCHAŘOVÁ, Hedvika. *Cisterciácká kolej Bernardinum v Praze v 17. a 18. století*. In: CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *900 let cisterciáckého řádu: sborník z konference konané 28.-29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze*. Praha: Unicornis, 2000. ISBN 80-901587-7-3.
- KUKÁNOVÁ, Zlataše. *Hornolužický světský klérus v pražské arcidiecézi v první polovině 17. století*. In: *Paginae historiae: sborník Státního ústředního archivu v Praze*. Praha: Státní ústřední archiv v Praze, 1999. ISBN 80-85475-56-1 7.
- KUTHAN, Jiří. *Počátky a rozmach gotické architektury v Čechách*. Praha: Academia, 1983. ISBN 21-125-83.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 3. vydání*. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 807169795X.
- MACEK, Josef. *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-265-8.
- MAŘÍK, Antonín. *První světová válka na Tepelsku*. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Archiv města Plzně, 1991. ISBN 0544-3830 27.
- POKORNÝ, Pavel R. *Z cisterciácké heraldiky*. In: CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *900 let cisterciáckého řádu: sborník z konference konané 28.-29. 9. 1998 v Břevnovském klášteře v Praze*. Praha: Unicornis, 2000. ISBN 80-901587-7-3.
- ŠPINAR, Jindřich. *Ikonografie kláštera a obce Zlatá Koruna*. Výběr. 39(2), 86-105, 2002. ISBN N.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 9788024609560.

VŠETEČKA, Václav. *Příspěvek k poznání nejstarších stavebních dějin vyšebrodského kláštera*. Praha. Diplomová práce. FF UK Praha, 1973. ISBN N.

Seznam obrázků

Obrázek č.1: Úkol – Najdi cestu do kláštera	34
Obrázek č. 2: Úkol – Rožmberský erb	35
Obrázek č.3: Úkol – Legenda o založení kláštera.....	36
Obrázek č. 4: Úkol – Klášter (geometrické tvary + barvy)	37
Obrázek č.5: Úkol – Tabulka k Závišovu kříži	38
Obrázek č.6: Úkol – Závišův kříž.....	39
Obrázek č.7: Úkol – Dobro a zlo.....	40
Obrázek č. 8: Úkol – Tajné dveře do filozofického sálu	41
Obrázek č.9: Úkol – Pracovní list Knihovni skříň.....	42

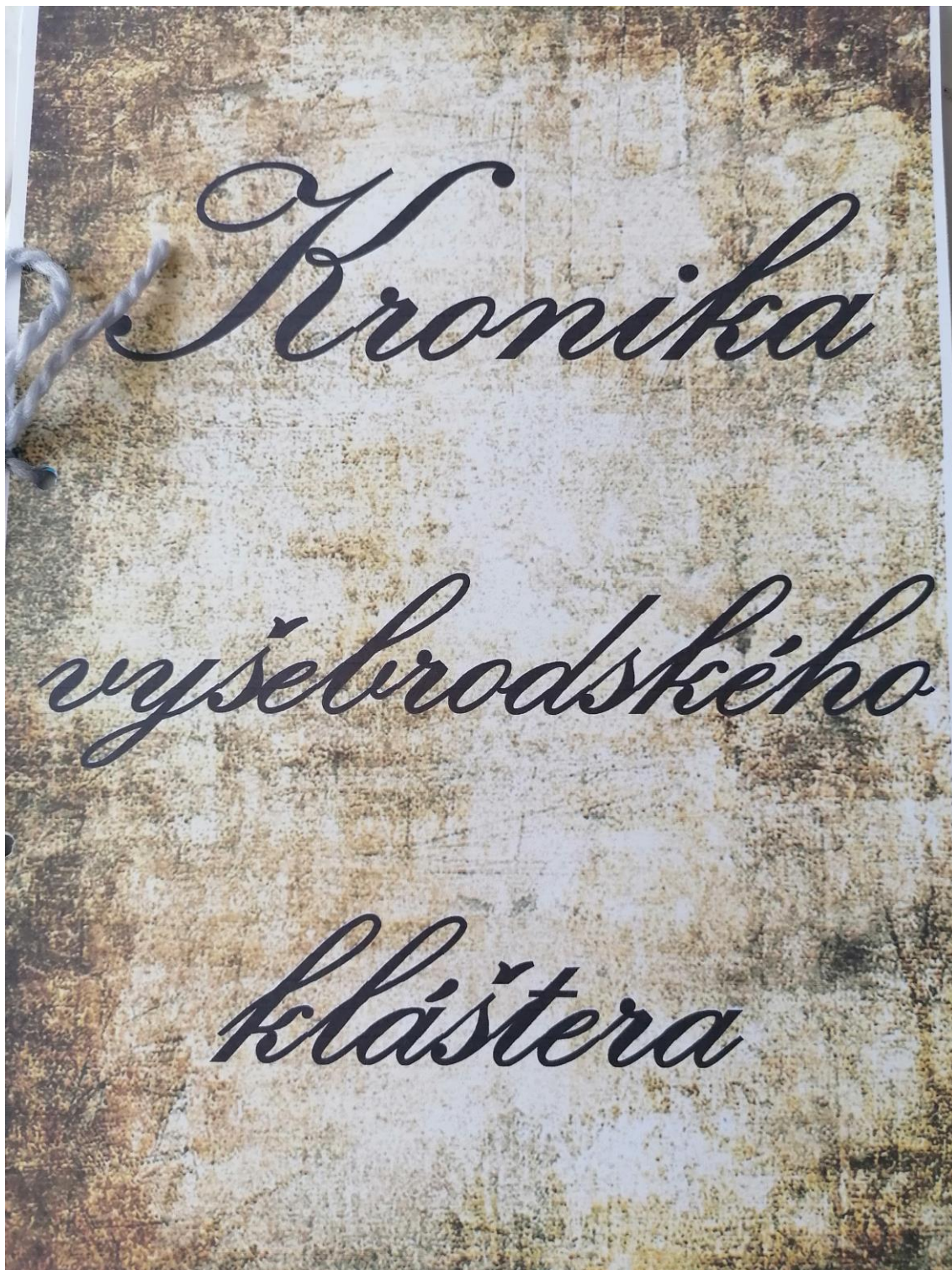
Seznam příloh

Příloha č. 1: Pracovní listy

Příloha č. 2: Prohlídková trasa kláštera Vyšší Brod

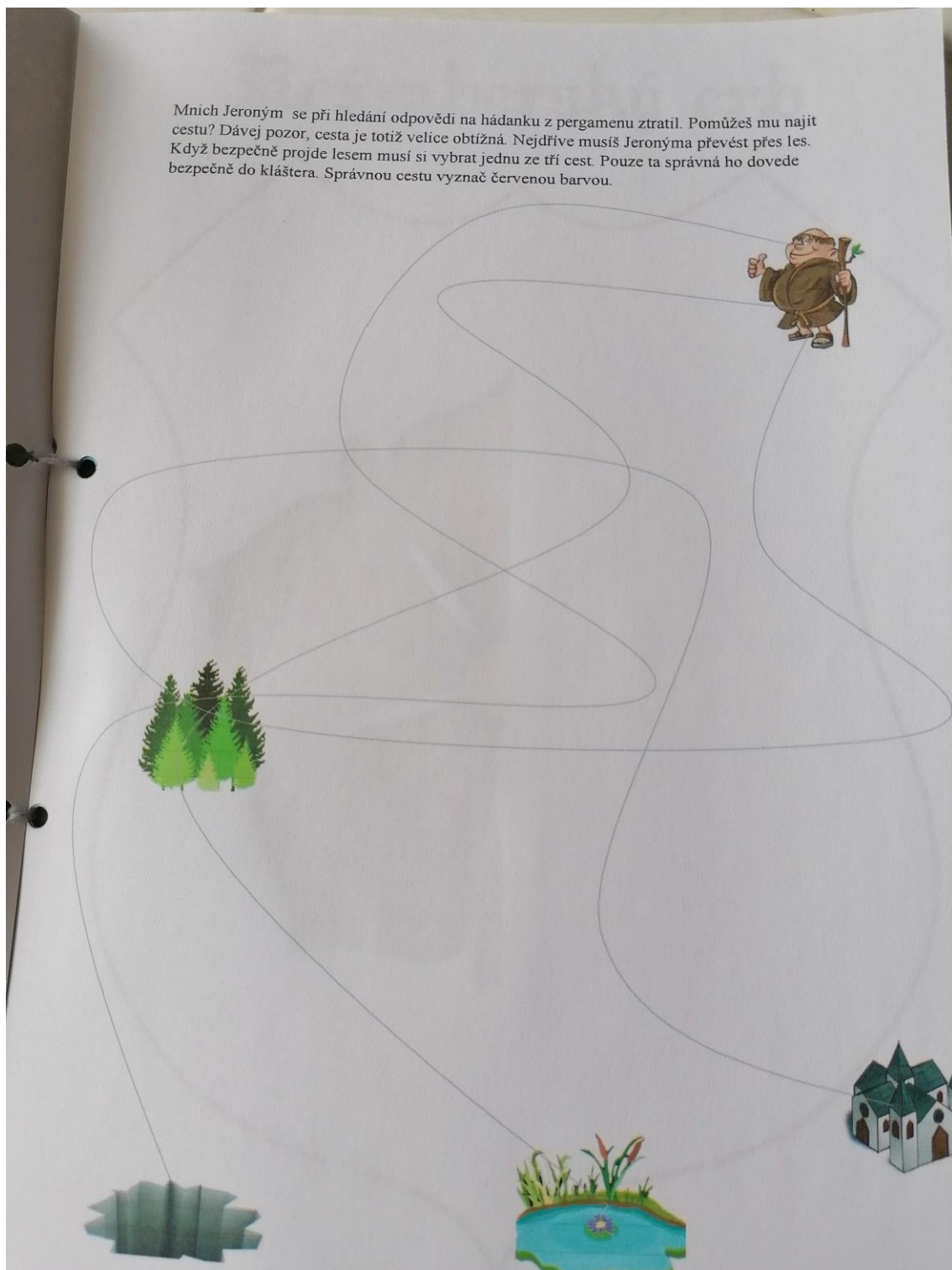
Příloha č. 1: Pracovní listy

Desky (přední strana)

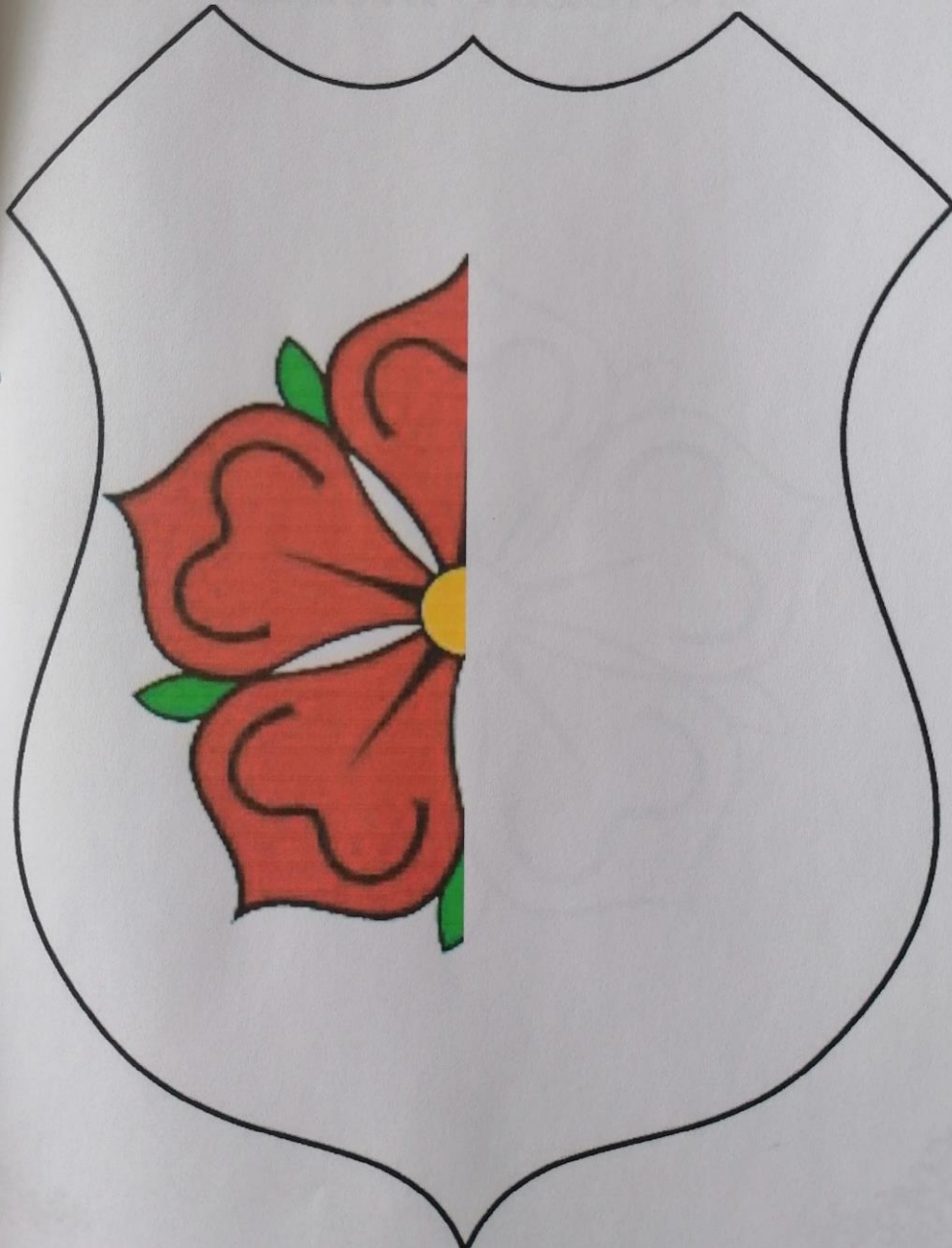
Najdi cestu (orientace v prostoru)

Mnich Jeroným se při hledání odpovědi na hádanku z pergamentu ztratil. Pomůžeš mu najít cestu? Dávej pozor, cesta je totiž velice obtížná. Nejdříve musíš Jeronýma převést přes les. Když bezpečně projde lesem musí si vybrat jednu ze tří cest. Pouze ta správná ho dovede bezpečně do kláštera. Správnou cestu vyznač červenou barvou.

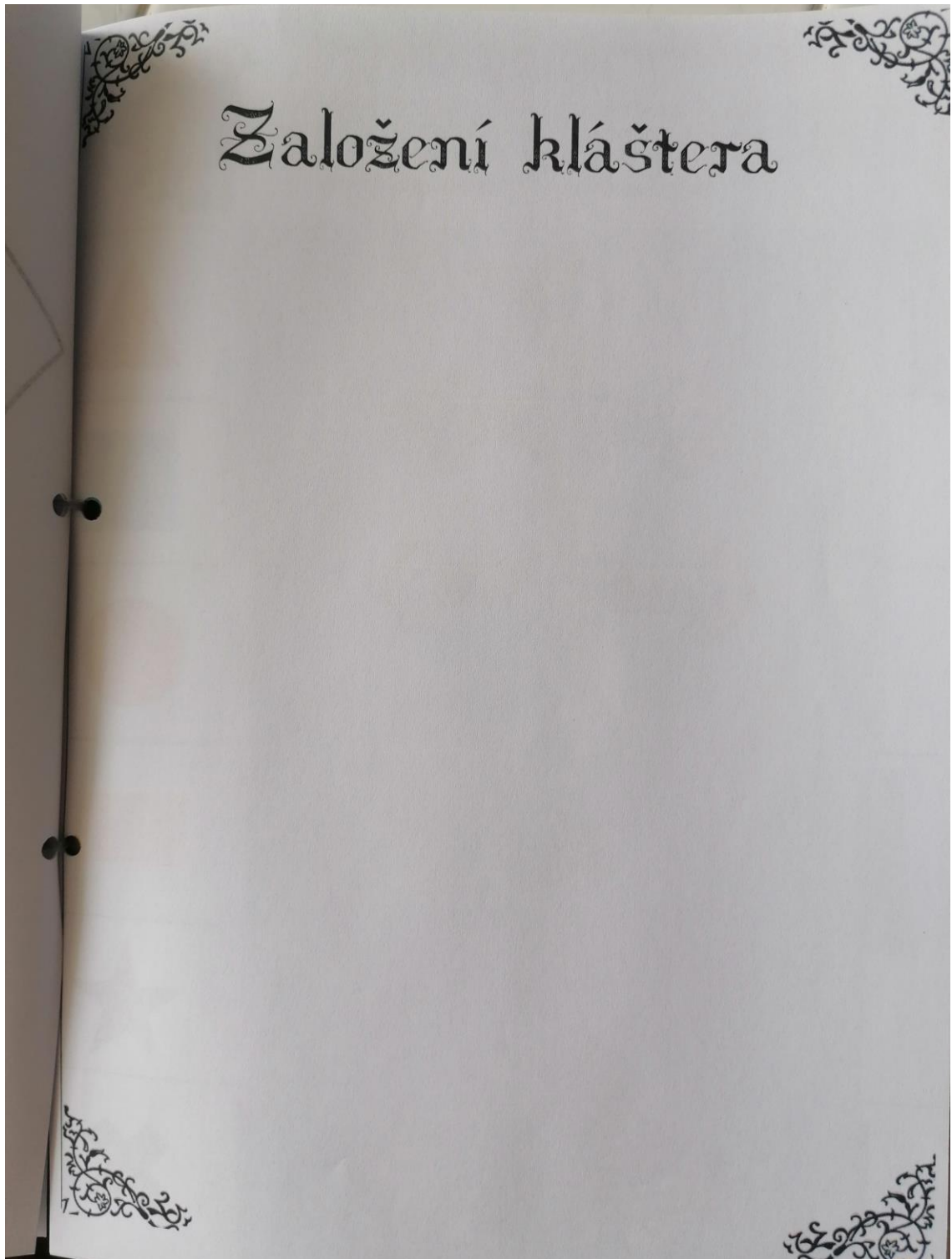

Rožmberský erb

Rožmberský erb

Založení kláštera

Klášter (geometrické tvary+ barvy)

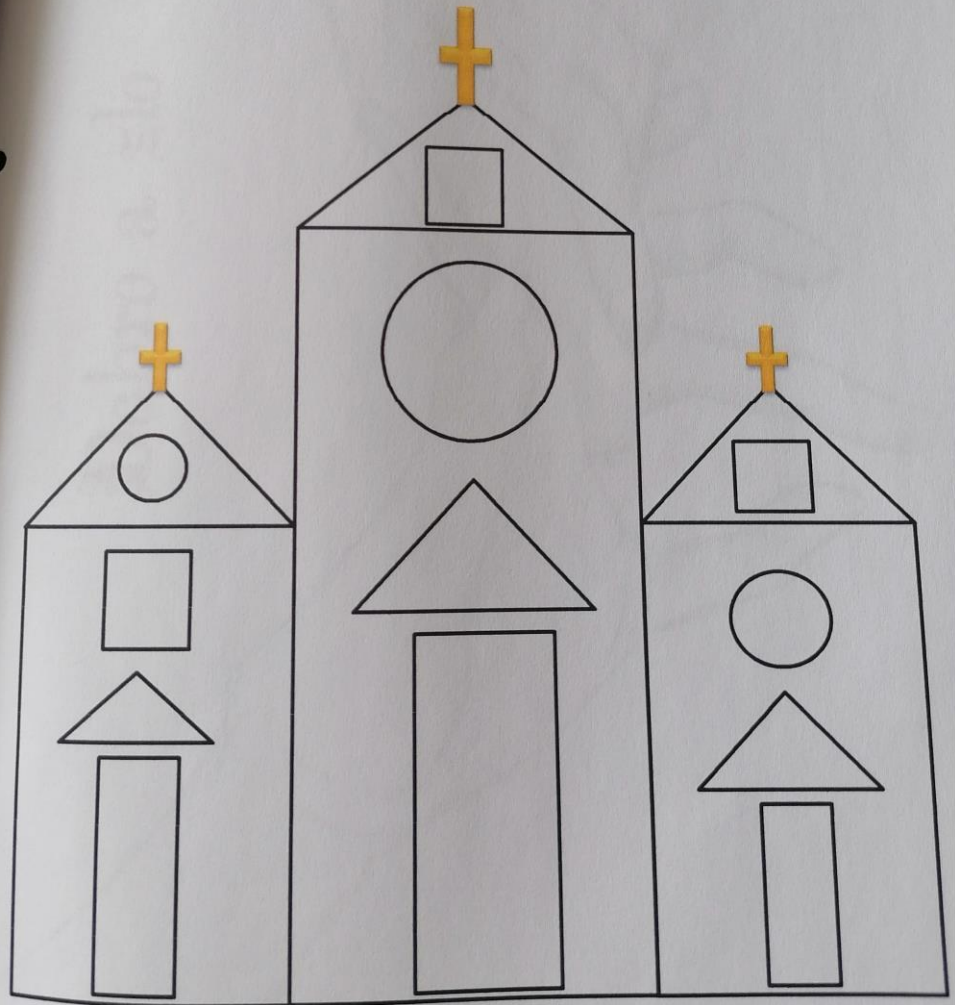
Dovedl jsi Jeronýma do kláštera, ale ten není ještě hotový. Pomoc Jeronýmovi.

Vybarvi všechny obdélníky žlutě,

trojúhelníky červeně,

čtverce modře

a kruhy zeleně.

Závišův kříž (geometrické tvary+ barvy)

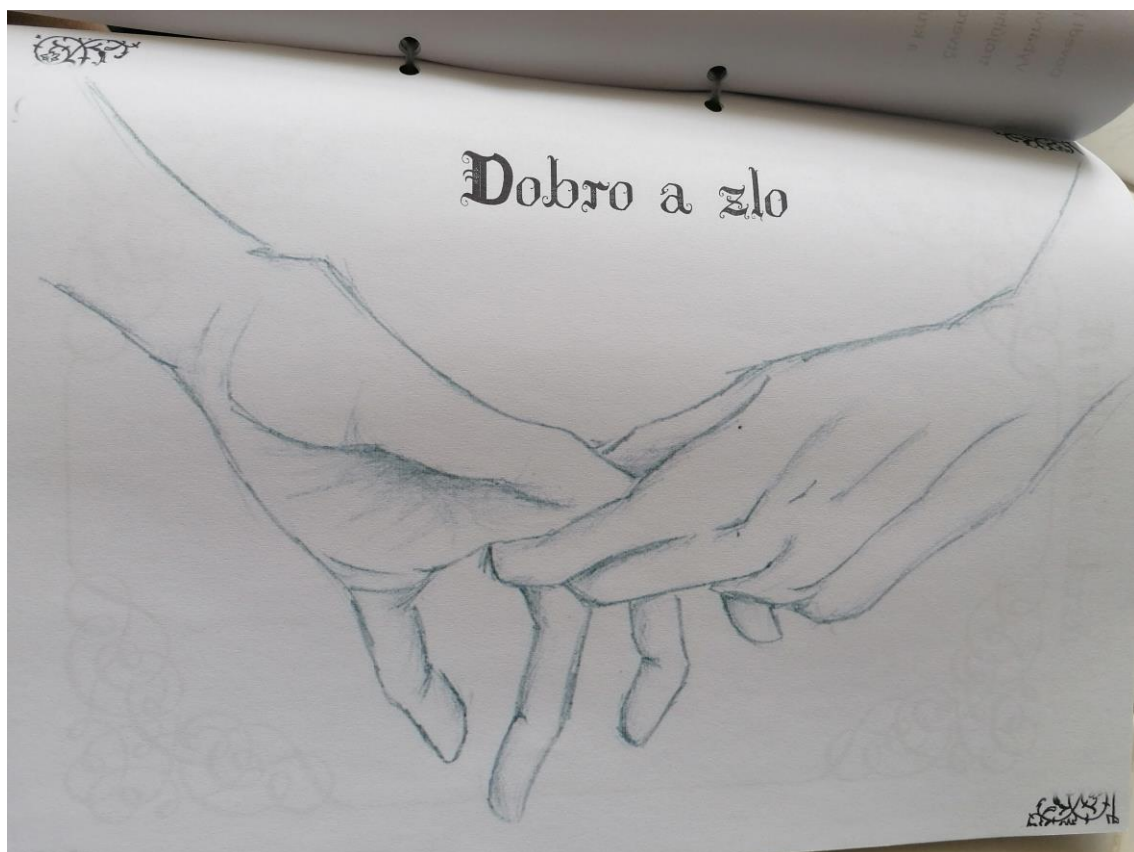
Mnich Jeroným nesl tento vzácný kříž, ale protože je to známý nešika, kříž mu upadl a rozpadl se na mnoho dílků.

Pomůžeš Jeronýmovi dát kříž zase dohromady? Na zadní straně obrázku kříže hleděj barevné znaky. Takto nalezený dílek přiřaď do připravené tabulky se stejným znakem a barvou. Dílky lep vždy obrázkem kříže nahoru.

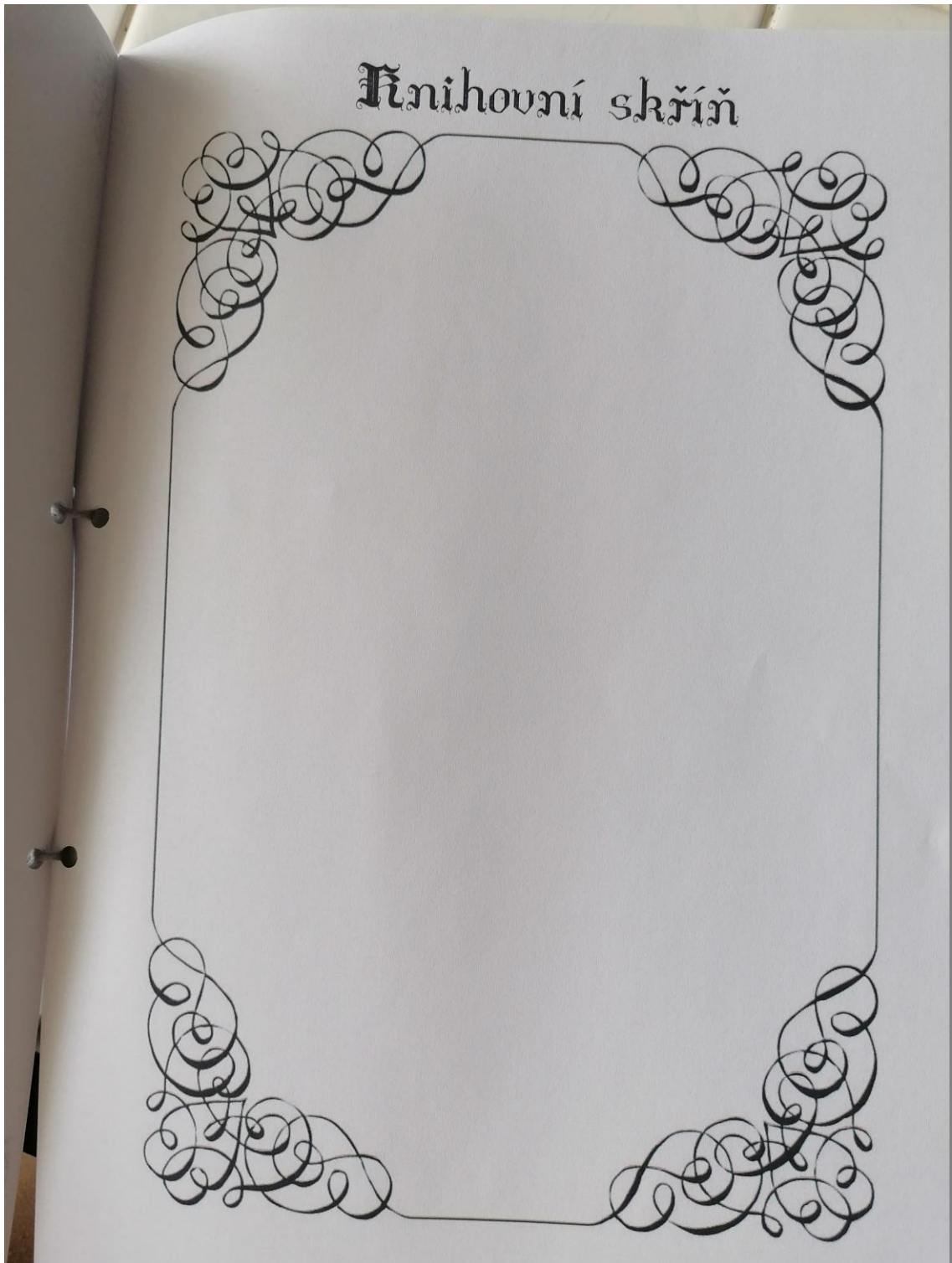
Pomoc prosím Jeronýmovi, sám to nikdy nezvládne.

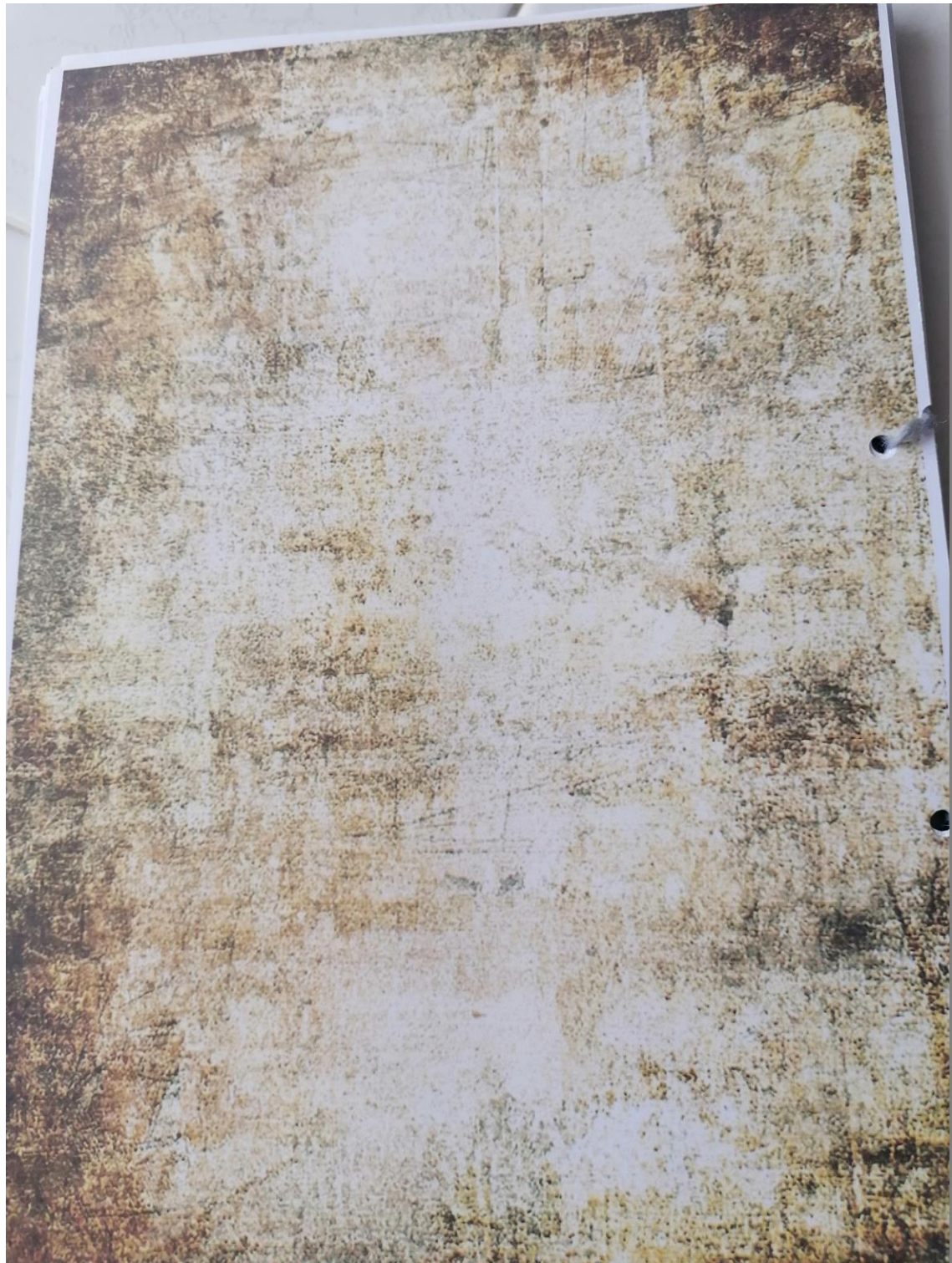
Dobro a zlo

Knihovní skříň

Desky (zadní strana)

Příloha č. 2: Prohlídková trasa kláštera Vyšší Brod

Prohlídkovou trasu kláštera Vyšší Brod tvoří celkem osm místností včetně kostela. Začíná v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie, postupně přechází do prostor kláštera (gotická galerie, předsálí obrazové galerie, malý a velký sál obrazové galerie, knihovni chodba, filozofický a teologický sál knihovny). Zpřístupněny jsou pouze části kláštera, které přímo nenavazují na prostory klausury.

Klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie

Základy klášterního kostela byly položeny na skalním masívu kolem roku 1259. Dokončen byl až téměř po sto letech v 2. polovině 14. století. Jednalo se tehdy o velice finančně náročnou stavbu. Celé gotické jádro bylo vystavěno ze žuly — i proto výstavba trvala téměř celé století. Kostel je vystavěn podle latinského kříže, který je orientovaný hlavou na východ. Tento typ půdorysu je specifický zejména pro cisterciácké klášterní chrámy (Kuthan, 1983).

Kostel je tvořen halovým trojlodím, příčnou lodí, kněžištěm a věncem kaplí. Délka lodi činí 52 metrů a výška lodi ke klenbě má délku 17,5 metru. Celková výška až po střechu je přibližně 33 metrů. Délka v příčné lodi je 29 metrů (Kuthan, 1983).

Na znamení pokory byly cisterciácké chrámy stavěny bez věží. Stála zde pouze malá zvonice, která se nacházela nad křížem hlavní a příčné lodi. Základ velké věže byl položen až v 17. století, ovšem její dnešní podoba pochází až z 2. poloviny 19. století. Celá kamenná konstrukce kláštera je vystavěna ve vrcholně gotickém stylu. Vnitřní zařízení kostela pochází převážně až z doby barokní a novogotické. V 19. století byla započata výzdoba presbytáře, rovněž výzdoba bočních kaplí a do oken byly zasazeny vitráže, které znázorňují epizody ze života svatých (Všetečka, 1973).

Uprostřed kostela stojí mnišský chór zhotovený z vykládaného dřeva. Je určen pro 30 mnichů. Na vnějším horním okraji je chór vyzdoben scénou znázorňující Zvěstování Panny Marie (na opatském místě je vyobrazena Panna Marie a nad převorským místem se nachází archanděl Gabriel) a několika dalšími sochami andělů a známých cisterciáckých světců. U vchodu do chóru najdeme sochy sv. Petra (s klíči) a sv. Pavla

(s mečem). V severní části se nacházejí malé pneumatické varhany. Tento chór byl společně se zpovědnicemi vytvořen ve stylu skromného a neokázalého baroka. Je společně se zpovědnicí dílem Josefa Raffera, který v roce 1727 vstoupil do kláštera a stal se řeholním bratrem (Kaindl, 2008).

V příčné lodi kostela se nacházejí čtyři boční kaple. Vlevo od presbytáře je kaple sv. Benedikta a blíže k hlavnímu oltáři kaple sv. Bernarda. Vpravo od presbytáře stojí kaple Svatého kříže a kaple Panny Marie. Modře vymalovaná kaple sv. Benedikta ukrývá ve své podlaze cenný renesanční náhrobek, pod kterým je pohřben hrabě Jan Zrinský ze Serynu, syn Evy z Rožmberka a synovec posledního člena rodu Rožmberků Petra Voka z Rožmberka. O vyšebrodském opatství bylo stanoveno, že po smrti Petra Voka připadne ochranné právo jeho synovci hraběti Janu Zrinskému ze Serynu, a pokud i ten zemře bezdětný, ochrannou vrchností opatství se stane císař Rudolf II. Dne 6. listopadu 1611 Petr Vok zemřel a s ním vymřel po meči i mocný rod Rožmberků. Vokovo dědictví převzal jeho synovec Jan Zrinský. Již 24. února 1612 však zemřel i on. Po jeho smrti přešel klášter podle předešlého ustanovení pod ochranu císaře (Kaindl, 2008).

V kapli sv. Bernarda jsou pohřbeni někteří opati kláštera. Nad kaplí sv. Bernarda a sv. Benedikta je situována Rožmberská oratoř, do které vede vchod po točitém schodišti v kamenné věži. Vpravo od presbytáře se podle cisterciácké architektury nachází kaple Panny Marie. V této kapli je umístěn významný deskový obraz „Vyšebrodské madony“, který byl namalován kolem roku 1420. V tomto časovém rozmezí vznikala řada podobných madon vytvořených v tzv. „krásném slohu“. Vyšebrodská madona je jedinečná svojí rámovou výzdobou. V dolní části obrazu jsou vyobrazeni patroni Čech, andělé a pravděpodobně donátor, který nechal obraz namalovat. Ve vitrážích kaple, jež pocházejí z 19. století, vidíme vpravo znázorněné zvěstování Panny Marie archandělem Gabrielem a vlevo úctu sv. Bernarda k Panně Marii. Vpravo od presbytáře stojí nejvyšší kaple kostela, kaple sv. Kříže (Kaindl, 2008).

Uprostřed půdorysu kříže se v příčné lodi nachází presbytář neboli kněžiště. Presbytář je určen zejména pro kněze při vykonávání mše svaté. V levé části se pod kněžištěm nachází Rožmberská hrobka. Podle spisu Bohuslava Balbína měli být Rožmberkové pohřbíváni vsedě u kulatého stolu, aby mohli panovat i po své smrti. Tento mýtus byl ovšem vyvrácen — dnes už víme, že jsou pohřbeni v dřevěných, anebo cínových

rakvích. Podle historických údajů by ve Vyšším Brodě mělo být pohřbeno 39 Rožmberků včetně zakladatele kláštera Voka I. z Rožmberka a posledního člena rodu Petra Voka z Rožmberka. Průzkum se konal na jaře v roce 2008 a byl zcela nedestruktivní. Bylo zde použito georadarové a termometrické měření, které bylo navíc doplněno pyrotechnickým průzkumem, aby se vyloučila přítomnost výbušnin, které zde mohli zůstat z dob druhé světové války, kdy klášterní kostel sloužil jako sklad munice. Tato hrobka se podle všech historických pramenů měla nacházet pod presbytářem v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie. A právě díky výzkumu termometrie se toto umístění skutečně potvrdilo. Po vyjmutí jedné dlaždice z podlahy kněžiště byl vyvrtán otvor o průměru 3 cm. Do něho byla spuštěna sonda s kamerou, která nasnímal detaily pohřební komory. Bylo tak zjištěno, že má rozměry 5,35 x 2,4 metru, a její strop tvoří valená klenba. Vrchol této klenby se nachází 0,9 metru pod úrovní podlahy kněžiště. V hrobce se našla spousta tlejících starých rakví s kosterními pozůstatky a rozmanité zbytky dobového oblečení. Na vrchu byly vedle sebe nalezeny dva cínové sarkofágy, přičemž jeden z nich patří poslednímu Rožmberkovi Petru Vokovi, jak dokládá nápis na víku rakve. Tento sarkofág je 2 metry dlouhý a 0,7 metru široký, jeho výška dosahuje 0,64 metru. Boky jsou vyzdobené reliéfními lištami, na sarkofágu jsou umístěna 3 madla po stranách a 2 madla v čele, která sloužila pro lepší manipulaci. Na sarkofágu Petra Voka najdeme kartuši s latinským nápisem renesanční humanistickou majuskulou, který nás informuje o tom, že v této rakvi je skutečně pohřben Petr Vok. Ovšem doba úmrtí, která je napsána na sarkofágu (5. listopad), se neshoduje s dobou úmrtí zapsanou do rodové kroniky Václavem Březanem (6. listopad). Ve druhém sarkofágu by měla být údajně pohřbena manželka Petra Voka, Kateřina z Ludanic, ale vzhledem k tomu, že sarkofág zasypán vrstvou nánosů, nelze tuto domněnku potvrdit. Podle stavu hrobky můžeme s velkou jistotou tvrdit, že od doby pohřbu posledního Rožmberka (1612) byla zapečetěná a nikdo do ní nevstupoval (Fučíková, 2011).

Na zdech po stranách presbytáře jsou umístěny dva velké obrazy, které znázorňují pověst o založení kláštera. Na obraze vpravo vidíme Voka z Rožmberka, jak se topí v rozvodněné řece Vltavě. Na pokraji svých sil se Vok počal modlit k Panně Marii a přislíbil jí založení kláštera, pokud mu zachová život. Vok začal nacházet pevné dno

a svému slibu založit klášter skutečně dostál. Výjev na obraze vlevo znázorňuje klečícího Voka s manželkou Hedvikou ze Schaumburgu, jak věnují klášter Panně Marii (díky Hedvice ze Schaumburgu byl pro klášter vybrán cisterciácký řád). Na obraze vidíme přicházet zleva cisterciáky z kláštera Wilhering nedaleko rakouského města Linec (Kaindl, 2008).

V pravé části kostela jsou dveře do dnešní sakristie, kde se na počátku výstavby kláštera nacházel vchod do kostela. V žulovém portálu nade dveřmi vidíme nestarší dochovaný prvek kláštera, kterým je tympanon ve tvaru lomeného oblouku. Na něm se nachází Boží ruka symbolizovaná třemi prsty napřaženými shora. Tato ruka znázorňuje jeden z nejstarších symbolů Boha Otce. Žehná a chrání svůj lid, který je zpodobněn vinnými hrozny na spodní části tympanonu. Z bočních stran okusují vinnou révu hlavy malých lišek. Tento výjev je zachycen v knize Píseň písní, která je součástí Starého zákona Bible (Charvátová, 2002).

Gotická galerie (Galerie soch)

Prostory dnešní gotické galerie byly dříve využívány ke skladovým účelům. V počátcích 20. století byl tento prostor přestavěn na tzv. zповědní kapli vytápěnou skrze podlahu. Téměř před sto lety měly být přestavěny prostory kláštera do secesního slohu. Tato přestavba však kvůli první světové válce nebyla realizována. Přesto došlo k rekonstrukci západního křídla kvadratury (Kaindl, 2008). Proto se v této místnosti nachází ojedinělá kombinace gotického a secesního slohu. Jsou zde vystaveny zejména sochy barokního slohu a pozdně gotické plastiky.

Významná desková malba Ukřižování z Vyššího Brodu, pochází přibližně z roku 1380, tato malba je pravděpodobně raným dílem Mistra Třeboňského oltáře (Charvátová, 2002).

Jsou zde vystaveny madony tzv. krásného slohu, například madona Zlatokorunská, vytvořená přibližně v roce 1410, nebo madona Vyšebrodská z doby kolem roku 1420. Na horní liště jsou znázorněni tři andělé, kteří přidržují pásy s latinským textem mariánské velikonoční antifony, také jsou zde světci, světice, patroni české země a donátor díla, pravděpodobně kanovník Šimon z Nymburka. Třetím obrazem je kopie

Madony Vyšebrodské z roku 1489, dále Madona Vyšebrodská svatovítského typu z roku 1460 a Madona s konvalinkami přibližně z roku 1500 (Franc, 2013).

Předsálí obrazové galerie

Největší obraz v předsálí galerie pochází z roku 1907 a znázorňuje dobovou podobu kláštera. První budovy kláštera byly provizorně budovány ze dřeva. Gotické jádro bylo dokončeno až téměř po sto letech od založení kláštera, tj. v 2. polovině 14. století za hmotné podpory rodu Rožmberků. V první polovině 15. století byl klášter obehnán hradbami a následně začala vznikat i budova opatství, která dříve sloužila jako lékárna a dnes plní funkci vrátnice. V budově opatství probíhal veškerý styk s veřejností, administrativa a pobývali zde hosté kláštera. V 2. polovině 16. století započala výstavba nové budovy opatství (tzv. prelatura), která byla umístěna od jádra kostela směrem k řece. Dnes je tato budova propůjčena České poště, jež zde má své muzeum. Ve 2. polovině 18. století byla podle dobového trendu zbudována správní budova s kanceláři. Dále vznikala velká budova, která byla původně určená pro opata jako jeho letní sídlo. V ní se nacházejí nejzralejší fresky místního řeholního bratra Lukáše Vávry. Od 19. století tento prostor plnil funkci okrskového soudu s věznicí a okrskového berního úřadu. Už od počátku existence kláštera sloužila jeho horní část k hospodářskému zabezpečení komunity. Nejstarší hospodářskou budovou je pozdně gotický mlýn se sýpkou, poté byla směrem od jihu k severu zbudována budova sádek, vodní pila, chlěvy, stáje, konírny v blízkosti dnešní vrátnice a klášterní pivovar. V posledních dvou stoletích byl nejvýnosnější hospodářskou budovou právě klášterní pivovar, od roku 1902 plně zautomatizovaný, čímž k výrobě stačila obsluha pouhých 4 lidí. Všechny tyto budovy byly v průběhu let více či méně přestavovány. Následně došlo k devastaci některých z nich, protože byl klášter v roce 1950 zrušen a veškeré hospodářské budovy připadly státu. V roce 1989 se mniši opět vrátili do kláštera a i v dnešní době stále napravují škody, které napáchal komunistický režim (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

V Předsálí se také nachází jubilejní obraz k pětistému výročí založení kláštera. Na tomto obraze je znázorněna legenda právě o jeho založení. Zmínka o tomto činu vychází ze staré lidové pověsti (Franc, 2013).

Malý obrazový sál

V místech dnešní Obrazové galerie byly původně mnišské cely. Vznikla v době, kdy se společnost ráda vracela do minulosti a idealizovala si ji. V této době bylo zvykem budovat honosné obrazové galerie a vystavovat v nich svá nejcenější díla. Tato galerie byla vytvořena v letech 1835—1838 pod vedením českokrumlovského stavitele Karla Jambora. Má podobu trojlodního novoklasicistního sálu s tzv. českými klenbami na toskánských sloupech (Špinar, 2002).

V této galerii jsou vystavena díla především středoevropských barokních mistrů, např. Petra Brandla, Noberda Grunda a Františka Xavera Palka.

V rohu se nachází pontifikální křeslo, které opat využívá při slavnostních bohoslužbách. Podobné křeslo je umístěno v presbytáři kostela. Obě jsou dílem zdejšího mnicha, který je vyrobil v roce 1913 za působení opata Bruna Pammera. V horní části křesla je vyřezán vyšebrodský opatský erb. V pravém horním rohu najdeme písmeno „A“, které symbolizuje latinský název kláštera Altum Vadum. V pravém dolním rohu vidíme červenou pětilistou růži, která je rodovým znakem zakladatelského rodu Rožmberků. V levém dolním rohu najdeme francouzskou lilii, jež je znakem řádu cisterciáků, a v levém horním rohu je znak aktuálního opata kláštera (Pokorný, 2000).

Velký sál obrazové galerie

Nad průchodem do Velkého sálu Obrazové galerie visí portrét jednoho z nejvýznamnějších opatů vyšebrodského kláštera Leopolda Wackárze. Leopold Wackárz byl roku 1891 dosazen kapitulou konanou ve Vídni na místo generálního opata ve věku 82. let, ale i nadále sídlil ve Vyšším Brodě, odkud dohlížel na chod celého cisterciáckého řádu. V roce 1892 se konala slavnost osmistého výročí narození svatého Bernarda, kdy došlo k rozdělení cisterciáckého řádu. Po roce 1892 již cisterciácký řád nevystupuje jako celek, ale zejména kvůli vnitřním rozporům se rozdělil na „cisterciáky“ a „reformované cisterciáky“, tzv. trapisty (Kaindl, 2008).

Na stěnách jsou umístěny dva velké obrazy od nejznámějšího českého barokního mistra Petra Brandla. Vpravo je znázorněn novozákonní výjev „Marnotratný syn“ a vlevo

vidíme výjev „Archanděl Gabriel uzdravuje slepého Tobiáše“, který není součástí Bible. Po celém sále jsou rozmístěny čtyři vitríny. V pravé vitríně u dveří jsou vystaveny čtyři faksimile listin vyšebrodského kláštera. Je zde například zakládající listina zdejšího opatství, kterou potvrdil 1. června 1259 biskup Jan III. z Dražic. V této vitríně leží také replika Řádu zlatého rouna, jenž patřil Vilémovi z Rožmberka. Originál řádu je uschován ve sbírkách kláštera. Na pravé zdi u dveří se nachází obraz tzv. Cisterciácké nebe. Znárodnuje všechny zakladatele, světce a nejrůznější odnože cisterciáckého řádu. Dále jsou zde dva kruhové obrazy, na kterých je vymalován zakladatel kláštera Vok z Rožmberka a jeho manželka Hedvika ze Schaumburgu. Obraz Petra Voka z Rožmberka je zvláštní zejména díky Řádu lebký, který nosil Vok stále při sobě. Další obraz znárodnuje klášter Vyšší Brod s jeho dalšími okolními farnostmi a s Čertovou stěnou (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

Knihovní chodba

Celá klášterní knihovna obsahuje více než 70 000 knižních titulů, přičemž 200 je jich psáno na pergamentu, 1000 na papíře a nachází se zde také 400 inkunábulí. Tímto počtem knih je vyšebrodská knihovna třetí největší klášterní knihovnou v České republice. Vystavena byla podle klasického barokního schématu o třech částech; knihovní chodba, filozofický sál a teologický sál. V této knihovně jsou zastoupeny téměř všechny evropské jazyky včetně některých asijských jako například čínština, perština či hebrejšina (Charvátová, 2002).

V knihovní chodbě se nacházejí knihy nejrůznějšího charakteru. Jsou zde knihy o matematice, medicíně, zemědělství nebo například lesnictví. Tato chodba byla původně prázdná a sloužila pouze jako prostor vedoucí do dalších dvou knihovních sálů. Poté, kdy došlo k naplnění dvou velkých knihovních sálů, byl využit i prostor knihovní chodby. Nacházejí se zde knihy psané především v latině, řečtině a němčině. V němčině byly knihy psané především staroněmeckých písmem zvaným švabach nebo též kurent (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

Filozofický sál

Filozofický sál je menší sál knihovny. Jméno dostal podle obsahu svých knih. Nacházejí se zde knihy týkající se všech vědeckých oborů, například filozofie, historie, psychologie, botaniky, matematiky či fyziky. V této knihovně jsou knihy pouze od poloviny 16. století do 20. století. S obsahem sálu koresponduje velká nástropní freska znázorňující krále Šalamouna. Tato freska oslavuje moudrost Starého zákona Bible (Šalamouna) s antickou moudrostí mimo Izrael. Král Šalamoun na této fresce rozhoduje spor dvou matek, které se přou o jedno živé dítě. Na konci vleklého sporu král Šalamoun nechá nařídit, aby dítě bylo rozřato na dvě poloviny a každá matka dostala kus dítěte. V tomto okamžiku pravá matka dítěte odstoupí, jen aby zachránila své dítě před jistou smrtí. Díky této reakci král pozná, která ze dvou žen mluví pravdu a je skutečnou matkou dítěte (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

Nad okny se nachází latinská slovní hříčka z děl sv. Bernarda z Clairvaux. *SUNT, QUI SCIRE VOLUNT, UT AEDIFICENTUR, ET PRUDENCIA EST* (Jsou ti, kteří chtějí vědět, aby byli povznášeni, a to je moudrost)

SUNT, QUI SCIRE VOLUNT, UT AEDIFICENT, ET CHARITAS EST (Jsou ti, kteří chtějí vědět, aby druhé povznášeli, a to je láska k bližnímu)

Teologický sál

Teologický sál je největší sál vyšebrodské knihovny. Svoje jméno dostal díky literatuře, kterou obsahuje. Jsou zde knihy pojednávající zejména o teologii a liturgii. Strop tohoto sálu je vyzdoben freskou znázorňující dvanáctiletého Ježíše, který během své poutě do Jeruzaléma zůstal v židovském chrámě a svou moudrostí ohromil všechny přítomné učence. Freska je symbolikou spojení moudrosti Nového zákona a teologie a namaloval ji zdejšího řeholní bratr Lukáš Vávra, který ve svých freskách používal ojedinělou techniku zachycení perspektivy (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

V průčelí sálu v knihovní skříni č. 1 se nachází sbírka Biblí, které jsou sepsány ve více než čtyřiceti různých jazycích. Největší knihou této skříně je Lutherův překlad Bible s jeho vlastním komentářem, který pochází přibližně z roku 1530. Nade dveřmi

najdeme obraz jednoho z nejvýznamnějších opatů kláštera Quirina Mickla. Mezi lety 1753—1755 došlo k vybudování klášterní knihovny za působení tohoto významného opata. Byl to velice vzdělaný člověk, který ovládal téměř 20 jazyků a působil jako několikanásobný doktor na arcibiskupské koleji sv. Vojtěcha v Praze. Jeho životní moto znělo: „*Čtěte knihy, neboť v nich je zachycena moudrost, a své vědomosti tak předávejte dalším generacím*“ (Cisterciácký klášter Vyšší Brod, 2020).

Po smrti Quirina Mickla nastal v Čechách proces sekularizace. Za vlády Josefa II. (1780—1790), došlo k nejrozsáhlejším změnám klášterního života vůbec. Císař s dobrým úmyslem vše zefektivnit zrušil velké množství kontemplativních konventů. Vyšebrodský klášter byl nicméně tohoto zásahu ušetřen zřejmě z důvodu splácení dluhů plynoucích z výstavby klášterní knihovny (Kaindl, 2008).

Knihovní skříně vyrobil v 18. století řeholní bratr Josef Raffer. Tyto skříně jsou napodobeninami nejrůznějších vzácných dřev. Skutečnost je ovšem taková, že všechny skříně jsou vyrobeny z místních dřevin, nejčastěji borovice a ořechu. Lipové dřevo bylo využíváno na výrobu soch. Černé pruhy dřeva imitující vzácný eben tvoří pouhé olšové dřevo, které bylo naloženo v močůvce. Na skříních poznáme jejich historický vývoj — zatímco spodek skříně je v barokním stylu, vršek už je rokokový. Všechny knihy byly v 18. století převázány do jednotné vazby, buď do vepřovice (bílá), anebo do hověziny (hnědá). Zlacení hřbetů knih bylo prováděno postupně a trvalo až do 19. století (Kaindl, 2008).